

Een kastelen- en buitenplaatencanon!?

*Adviesrapport over de mogelijke
invulling van een canon over
kastelen en buitenplaatsen*

Amra Sabhaz

Wijk bij Duurstede, april 2012

Nederlandse kastelenstichting

Markt 24
3961 BC Wijk bij Duurstede
T 0343 578 995
F 0343 591 403
E info@kastelen.nl
■ www.kastelen.nl
■ www.kastelenbeeldbank.nl

Serie NKS-rapporten, deel 11.
Onder redactie van F. Vogelzang.

In deze serie verschenen eerder:

- Deel 1 - Heden en verleden, *Religieuze herbestemming van kastelen en buitenplaatsen in Noord-Brabant*, Marloes Vrancken, juni 2009.
- Deel 2 - Beter beleven van erfgoed, *Een onderzoek naar de informatiebehoefte over kastelen*, Josephina Kuypers, Susanne Wiss, november 2009.
- Deel 3 - Een toekomst voor een verdwenen verleden, *Kasteelplaatsen in de Provincie Utrecht*, Ben Olde Meierink, Fred Vogelzang, april 2010.
- Deel 4 - Onbekend maakt onbemind, *Evaluatieonderzoek Meldpunt Bedreigde Kastelen*, Lisette Vos, april 2010.
- Deel 5 - 'Open de poort!', *De NKS als steunpunt voor provinciale kastelenstichtingen*, Joost Boomsma, Carmen Gierveld, Michiel Huisinga, Lienke Vendrik, april 2010.
- Deel 6 - Kastelen Herbestemd, *Kastelen en buitenplaatsen als instelling voor geestelijke gezondheidszorg*, Lisette Vos, oktober 2010.
- Deel 7 - Warning - Do (not) Enter, *De publieksontsluiting van kasteelruïnes in Nederland*, Vera Driessen, augustus 2010.
- Deel 8 - Vernietiging en wederopbouw, *Nederlandse kastelen en buitenplaatsen tijdens de tweede wereldoorlog*, Mariëlle Bakker, augustus 2011.
- Deel 9 - De beleving van kasteelruïnes in Nederland, *Hoe beleven bezoekers kasteelruïnes en wat zijn hun wensen voor de toekomst?*, Michiel van Ginkel, september 2011.
- Deel 10 - Een kasteelruïne om de hoek, *Wat betekenen kasteelruïnes voor omwonenden en hoe wensen zij de ruïne in de toekomst te beleven?*, Maaïke Feltmann, december 2011.

Omslag & rapportontwerp: Veronica Dénis, Nika Grafische Vormgeving.
Vormgeving: Alphons te Beek.

© Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, april 2012.

Inhoudsopgave

Voorwoord	■	5
Samenvatting	■	7
1 Inleiding	■	11
2 Methoden en technieken	■	15
2.1 Verantwoording van de keuze voor kwalitatief onderzoek	■	16
2.2 Verantwoording voor de gestelde interviewvragen	■	16
2.3 Wie wordt er geïnterviewd en waarom?	■	18
3 Resultaten	■	21
3.1 De kennis en mening van de experts ten aanzien van (de term) canon(s) en de kastelen- en buitenplaatsencanon	■	22
3.1.1 Weten de experts wat een canon is?	■	22
3.1.2 Wat vinden de experts van canons?	■	24
3.1.3 Wat vinden de experts van een eventuele kastelen en buitenplaatsencanon?	■	31
3.2 De eisen die de experts aan de inhoud stellen	■	34
3.3 De doelgroep die de experts kiezen om de informatie aan te bieden	■	39
3.4 De vorm van de canon	■	41
4 Conclusies en aanbevelingen	■	45
4.1 Conclusie	■	46
4.2 Aanbevelingen	■	46
Bronnen & Bijlagen	■	49
Bronnen	■	50
Bijlage 1 - Contactpersonen	■	52
Bijlage 2 - Basis vragenlijst	■	53
Bijlage 3 - Lijst van bestaande canon	■	55
Bijlage 4 - Inventarisatie en inhoudsanalyse	■	56

Voorwoord

In het kader van het vak 'stage Master Geo-communicatie' aan de Universiteit Utrecht en in opdracht van de Nederlandse Kastelenstichting is dit onderzoeksrapport geschreven. Gedurende de periode februari 2012 tot en met april 2012 is hieraan gewerkt.

Hierbij wil ik alle (canon)informanten (Albert van der Kaap, Annemieke Wielinga, Bas Aarts, Ben Olde Meierink, Hans Janssen, Hubert Slings, Olga Faber, Taco Hermans en Wendy Landewé) die mij te woord hebben willen staan, bedanken voor hun tijd en deskundigheid. Zonder hen was dit rapport niet tot stand gekomen. Ook wil ik mijn begeleiders, Bouke van Gorp (UU) en Fred Vogelzang (NKS) bedanken voor hun begeleiding.

Ik wens u veel leesplezier,

Amra Sahbaz
Universiteit Utrecht

Utrecht/Wijk bij Duurstede, April 2012

Samenvatting

Leidse Burcht. Foto Jan Derwig, 2003.

Een kastelen- en buitenplaatsencanon moet er als volgt uitzien:

De inhoud

- Neem minimaal informatie over de bouwlocatie, de bouwtijd, de bewoners/eigenaren, de omgeving (tuinen en parken) en de functies van kastelen en buitenplaatsen op.
- Gebruik externe links in de tekst.
- Gebruik links naar te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen.
- Gebruik subvensters.
- Geef overzicht van terminologie en definities rond begrip kasteel of buitenplaats.
- Neem een lijst met geraadpleegde bronnen en achtergrondliteratuur op.
- Spreid de canon geografisch.
- Biedt de mogelijkheid van interactief commentaar.
- Biedt een geïntegreerde canon aan, geen aparte voor kastelen en een voor buitenplaatsen.

De doelgroep

- Richt je met name op de leerlingen tussen 8-14 jaar, en in tweede instantie op toeristen en recreanten.

De vorm

- Volg de vorm van de regiocanons.
- Houdt het aantal vensters tussen de 10 en 20.
- Maak de vensters rond de 300 woorden, in ieder geval niet langer dan 500 woorden.
- Maak ruim gebruik van beeld en geluid.
- Bij twee doelgroepen: differentieer in taalgebruik.

1 ■ Inleiding

Kasteel Amerongen. Lithografie van P.J. Lutgers, 19e eeuw.

‘De canon geeft dat, wat iedere Nederlander moet weten over kastelen en buitenplaatsen in Nederland. [...] Dat gaat breder dan alleen de bouwkundige aspecten. De kastelenbouw hangt samen met maatschappelijke, landschapelijke, politieke etc. veranderingen. Daarvan zijn de kastelen de uitdrukking. Het ontwikkelen van deze canon beschouwt de NKS als een publieksgerichte vertaling van wetenschappelijke inzichten, met als mogelijke doelgroep scholieren en geïnteresseerden in cultuurhistorie’, aldus Vogelzang (2012a).

Cultureel erfgoed hoeft niet opnieuw bedacht of gemaakt te worden. Immers, het is er al. Mensen vinden het overal om zich heen: in de landschappen en de gebouwde omgeving, in de geschiedenis, archieven, musea en archeologische depots. Bovendien zit het in tradities en volkscultuur. Er ligt een schat aan materiaal te wachten en er bestaat een groeiende behoefte aan markeringen van de voornaamste gebeurtenissen of objecten uit de Nederlandse (cultuur)historie (Erfgoedagenda 2011). De Nederlandse Kastelenstichting kan een belangrijke rol spelen in het zichtbaar maken én het behouden van deze rijkdom en het vervullen van deze behoefte. Dit is één van de vele taken die de NKS als een landelijke organisatie sinds haar oprichting in 1945 met groot genoegen vervult. De stichting komt op voor bedreigde kastelen, buitenplaatsen en landgoederen. Daarnaast dient zij als een centrum voor wetenschappelijk onderzoek. Tot slot wordt een kasteelvriendelijk klimaat gestimuleerd door middel van publieksgerichte en educatieve activiteiten (Kuypers & Wiss 2009; Vos 2010).

De geboorte van de canongolf

Al in 2000 stelde de oud-commissaris der Koningin van Noord-Holland, R.J. de Wit, dat Nederlandse bestuurders en politici het nationale verleden dienden te kennen om hun werk goed te kunnen uitvoeren. Alleen zo begrepen ze de identiteit en de waarden en normen van de samenleving waarin ze hun taak vervulden. Het *Historisch Nieuwsblad* besloot de proef op de som te nemen en stuurde alle Tweede Kamerleden een geschiedenisenquête. Iets minder dan de helft reageerde. Het resultaat was een flinke onvoldoende: de kamer scoorde een 4+. Men haalde de schouders op. Het duurde een paar jaar voordat de toenmalige SP-voorman Jan Marijnissen opnieuw het gebrek aan historische kennis aan de kaak stelde. Hij weet dat aan de uitholling van het geschiedenisonderwijs, dat gebukt ging onder een imago van muffheid. Bovendien werd aandacht voor het nationale verleden ‘eng’ en verdacht gevonden. Zijn invloed bleek ontegenzeggelijk groter dan die van het *Historisch Nieuwsblad*. Binnen een jaar pleitte de Onderwijsraad voor een vastgesteld corpus noodzakelijke kennis over het Nederlandse verleden, die tot de bagage van iedere Nederlander diende te behoren. Even later werd er een heuse canoncommissie opgetuigd onder bezielende leiding van Frits van Oostrom. Zijn commissie kwam eind 2006 met een lijst van vijftig vensters, de Nationale Canon. Het was nadrukkelijk de bedoeling dat deze canon dynamisch zou zijn en andere, provinciale, regionale en lokale canons zou stimuleren. Ook was er ruimte voor canons op ander dan historisch gebied, en die zijn er zeker gekomen. Canons over landschap, water, muziek en literatuur, soms in boekvorm, soms digitaal (Vogelzang 2013).

Sinds de presentatie van de canon van Nederland is een stroom van andere canons verschenen (zie bijlage 3). Er kan zelfs van een hype gesproken worden, die door sommigen al met een epidemie vergeleken wordt: cano-nitis. Blijkbaar is de begeerte naar handvaten voor de directe en verre historie onmiskenbaar (Leverink & Jonk 2009). De behoefte aan een kastelen- en buitenplaatsencanon vloeit daar logisch uit voort. Dit vormde voor de NKS de aanleiding om na te denken over het maken van een dergelijke canon. Vragen die daarbij centraal staan, gaan over de inhoud, de vorm en uiteraard de doelgroep van deze canon. Van te voren is niet een specifieke doelgroep gekozen, maar is dat juist open gehouden. Het onderhavige onderzoek is dan ook niet gericht op een bepaalde groep. Daarom werd besloten om deskundigen te raadplegen die ervaring hebben met het overbrengen van informatie over kastelen en/of buitenplaatsen of cultureel erfgoed of inhoudelijke kennis hebben over deze objecten of professioneel betrokken zijn bij het maken en gebruiken van canons. Deze experts zijn benaderd om te onderzoeken welke informatie zij over kastelen en buitenplaatsen zouden willen aanbieden, in welke vorm en aan wie.

1 Een regiocanon is het verhaal van een provincie, regio of woonplaats als ‘vensters’ in woord en beeld: de belangrijkste momenten, personen en plekken uit het verleden op een rijtje. De regiocanons zijn te vinden op de website regiocanons.nl en zijn zo veel mogelijk gekoppeld aan de website entoen.nu, de canon van Nederland (regiocanons.nl, 2012).

Overigens moet hierbij vermeld worden dat de NKS vanwege de beperkte financiële mogelijkheden de voorkeur heeft om de informatie rond kastelen en buitenplaatsen digitaal (zoals bijvoorbeeld de regiocanons zijn vormgegeven¹) aan te bieden en niet in boekvorm. Dat heeft gevolgen gehad voor de vorm van het onderzoek.

Dit rapport doet verslag van het onderzoek. De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

- *Op welke wijze zou een canon voor kastelen en buitenplaatsen vorm moeten krijgen?*

Deze hoofdvraag is onderverdeeld in de volgende vier deelvragen:

- *1. Welke informatie over kastelen en buitenplaatsen willen de experts bieden?*
- *2. Voor wie is die informatie volgens de experts bedoeld?*
- *3. Is een digitale vorm geschikt om die informatie aan te bieden?*
- *4. Hoe moet een kastelen- en buitenplaatsencanon er concreet uit zien?*

2 ■ Methoden en technieken

Kasteel Moermond. Foto Doriann Kransberg, 1979.

In dit hoofdstuk wordt allereerst uitgelegd waarom er is gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Daarna wordt uiteengezet welke interviewvragen gesteld zijn en waarom. Tot slot wordt uitgelegd welke informanten benaderd zijn voor een interview en waarom.

2.1 Verantwoording van de keuze voor kwalitatief onderzoek

Voor de uitvoering van dit onderzoek is er voor een kwalitatieve benadering gekozen. De reden hiervoor is dat begrippen als ‘inhoud’, ‘vorm’ en ‘doelgroep’ zich moeilijk kwantitatief laten operationaliseren. Daarnaast is de NKS geïnteresseerd in de redenen waarom kasteel-, buitenplaats- en erfgoedexperts kiezen voor een bepaalde inhoud, doelgroep en vorm. Deze sociale processen laten zich moeilijk samenvatten in de gesloten vragen van kwantitatief onderzoek, zoals bij gestandaardiseerde enquêtes. Voorts is er met betrekking tot dit onderwerp niet echt literatuur voorhanden. Ten slotte is het doen van generaliserende uitspraken niet het doel van dit onderzoek.

2.2 Verantwoording voor de gestelde interviewvragen

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, moeten valide interviewvragen geformuleerd en gesteld worden. Daartoe werd de volgende vragenlijst opgezet:

Algemeen:

Vraag 1. korte introductie om een beeld te krijgen van hun expertise, ervaring en ideeën rond kastelen en buitenplaatsen of het aanbieden van informatie over cultureel erfgoed, kastelen of buitenplaatsen

Vraag 2. Wat is volgens u de definitie van een canon?

Deze vraag is gesteld om te achterhalen in hoeverre het begrip canon ingeburgerd is bij de informanten en om in het gesprek helder te hebben waarover gepraat wordt.

Vraag 3. Wanneer is het goed om een canon te ontwikkelen?

Vraag 4. Bekijkt u wel eens een bepaalde canon op internet of via een boek? Zo ja, welke en waarom die?

Deze twee vragen zijn gesteld om te onderzoeken of de informanten een mening hebben over canons en of zij ervaring hebben met canons door eigen gebruik.

Middenstuk:

Vraag 5. Heeft u belangstelling voor een kastelen- en buitenplaatsencanon? Waarom wel of niet?

Deze vraag is gesteld om te meten wat de informanten vinden van een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon en om te onderzoeken of de experts zichzelf ook als doelgroep beschouwen.

Vraag 6. Stel dat u een dergelijke canon zou ontwikkelen: wat zou dan het doel van de canon moeten zijn, wie zou u als doelgroep kiezen, voor welke ordeningsprincipe (indelingstechniek) zou u kiezen? Welke topics zou u dan behandelen? Beargumenteer bij iedere antwoord steeds uw keuze.

Deze vraag is gesteld om te achterhalen welke informatie de kenners zouden willen aanbieden over de objecten en waarom. Ook is deze vraag gesteld om te onderzoeken aan wie zij deze informatie zouden willen aanbieden en waarom.

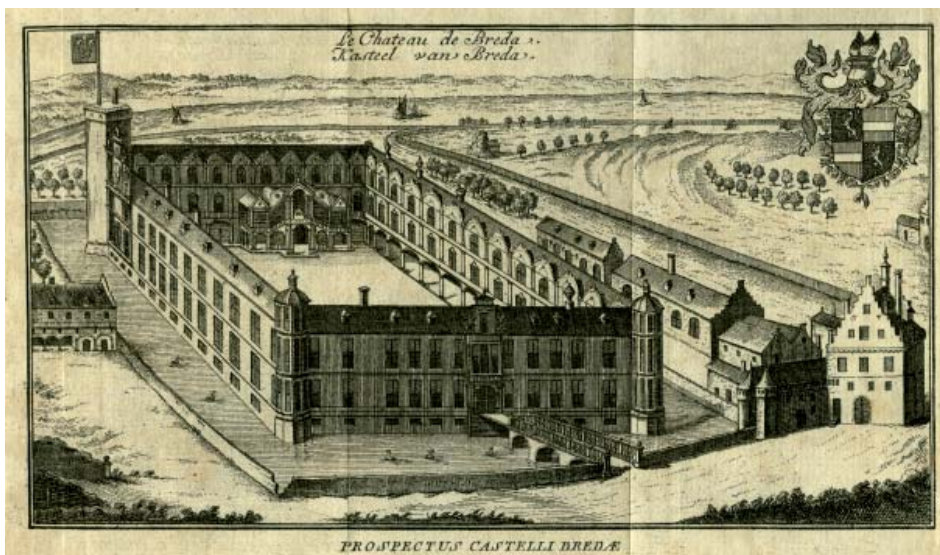
Onderstaande vragen zijn gesteld om te onderzoeken welke eisen de informanten aan de inhoud van de canon stellen en waarom.

- Vraag 9. Zou op de website van deze canon links naar de te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen in Nederland zetten? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 14. Vindt u dat op de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon de geraadpleegde bronnen te zien moeten zijn of alleen boeken met wat achtergrondliteratuur? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 16. Vindt u dat de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon links in de tekst moeten hebben, zodat de lezer meer te weten komt over een bepaald deelonderwerp uit het beschreven verhaal? Dit zijn links naar bestaande vensters. Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 17. Vindt u dat de kastelen- en buitenplaatsencanon subvensters moeten hebben waar dieper wordt ingegaan op een bepaald deelonderwerp uit het beschreven verhaal? Dit omdat op de bestaande canons geen vensters te vinden zijn over dit deelonderwerp. Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 18. Vindt u dat de kastelen- en buitenplaatsencanon geografisch gespreid moet zijn? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 19. Vindt u dat er per provincie een object (=kasteel of buitenplaats) als voorbeeld moet worden gebruikt? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 20. Vindt u dat het voor de bezoekers van de website van de kastelen- en buitenplaatsencanon mogelijk moet zijn om reacties/commentaar te geven op de bekeken vensters? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 21. Op bestaande canons ben ik de volgende benamingen van kastelen- en buitenplaatsen tegengekomen: kasteel, buitenplaats, buitenhuis, (weer)(dwang)burcht, buitens, steen of stein, versterkt huis, landgoed, landhuis, herenhuis, ridderhofstede, havezate, donjon of middeleeuwse verdedigbare toren. Vindt u dat de kastelen- en buitenplaatsencanon verschillende benamingen mag bevatten? Of moet overal alleen het woord kasteel of het woord buitenplaats gebruikt worden? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 22. Ik ben geen definities van het woord kasteel of buitenplaats tegengekomen in bestaande canons. Vindt u dat de kastelen- en buitenplaatsencanon ergens op de website van de canon duidelijk moet weergeven van welke definitie van kasteel en buitenplaats is uitgegaan bij het selecteren van de kastelen- en buitenplaatsen? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 23. Volgens de NKS is een kasteel te herkennen bij de combinatie van de twee functies 'wonen' en 'verdediging'. Is dit volgens u de juiste visie op een kasteel? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 24. Volgens de NKS is een buitenplaats een prestigieuze woning in de vorm van een landhuis ofwel buitenhuis met een bijbehorende tuin of park en bijgebouwen. Is dit volgens u de juiste visie op een buitenplaats? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 25. Vindt u dat de NKS op de website van de kastelen- en buitenplaatsencanon de lezer bij de hand moet nemen zodat zij weten hoe de vensters gelezen moeten worden? Beargumenteer uw antwoord.

De volgende vragen zijn gesteld om te achterhalen welke eisen de experts aan de vorm van de canon stellen en waarom.

- Vraag 7. Voor hoeveel vensters zou u kiezen en waarom?
- Vraag 8. Hoeveel woorden per venster en waarom?
- Vraag 10. Vindt u dat de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon gelinkt moeten worden aan de bestaande educatieve canons? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 11. Vindt u dat de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon die voor volwassenen zijn aan de andere canons die er al zijn gehangen moeten worden. Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 12. Vindt u dat de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon foto's/illustraties moeten bevatten? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 13. Vindt u dat de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon audio/videofragmenten bevatten? Beargumenteer uw antwoord.
- Vraag 15. Vindt u dat op de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanon 'er op uit' mogelijkheden moeten worden gegeven? Beargumenteer uw antwoord.

Tot slot is de volgende vraag gesteld om te controleren of de informanten consequent zijn wat het kiezen van de doelgroep betreft.

Kasteel van Breda.
Gravure van J. Harrewin naar een tekening van J. van Croes, ca. 1690 (Uit: *Vermakelykheden van Brabant*, Amsterdam, 1770).

Vraag 26. Stel dat de kastelen- en buitenplaatsencanon af is, hoe moet de NKS de canon dan onder het publiek brengen?

Afsluiting:

Vraag 27. Kent u nog andere deskundigen met wie ik contact op zou kunnen nemen voor een interview?

Vraag 28. Zijn er nog punten/vragen waar u op terug wilt komen?

Vraag 29. Heeft u in het interview onderwerpen gemist?

2.3 Wie wordt er geïnterviewd en waarom?

Omdat dit onderzoek de eerste aanzet of stap is om tot een eventuele canon te komen, was het niet mogelijk om zich te richten tot een specifieke doelgroep bij het benaderen van de respondenten. Om deze reden werd besloten om deskundigen te raadplegen die ervaring hebben met het overbrengen van informatie over kastelen en/of buitenplaatsen of cultureel erfgoed of inhoudelijke kennis hebben over deze objecten of door hun werk in aanraking zijn gekomen met canons.

Zeven van de negen experts zijn door de stagebegeleider geselecteerd en twee deskundigen op eigen initiatief. Deze twee zijn wel met goedkeuring van de stagebegeleider benaderd. Uiteindelijk zijn de volgende negen (canon)informanten geïnterviewd:

- Van der Kaap

Albert van der Kaap is historicus. Hij heeft oude en hedendaagse geschiedenis gestudeerd. Daarna heeft hij 25 jaar als docent in het voortgezet onderwijs gewerkt. In die 25 jaar heeft hij als geschiedenisleraar en als leraar Klassieke en Culturele Vorming gewerkt. Ook heeft hij allerlei taken voor de KPC Groep gedaan. Verder is hij projectleider geweest bij een uitgeverij. Vanaf het jaar 1998 heeft hij een website voor het geschiedenisonderwijs opgezet: <http://histoforum.digischool.nl/>. Voorts heeft hij in die tijd een aantal schoolboeken geschreven. Na die 25 jaar is hij nog vier jaar afdelingsleider van het VWO geweest. In 2006 is hij bij de Stichting LeerplanOntwikkeling (SLO) als leerplanontwikkelaar gaan werken. Als leerplanontwikkelaar heeft hij samen met zijn collega's een leerplankundig instrument voor de canon van Nederland ontwikkeld.

- Wielinga

Annemieke Wielinga was ten tijde van het onderzoek de directeur van de NKS. Daarvoor heeft zij twaalf jaar als docent geschiedenis in het middelbaar onderwijs gewerkt. Zij heeft geschiedenis gestudeerd aan de Rijksuniversiteit van Amsterdam.

siteit Utrecht, met als specialisatie geschiedenis van de middeleeuwen en kastelenkunde. In het verleden heeft zij diverse educatieve producten over kastelen ontwikkeld.

- Aarts

Bas Aarts is historicus en heeft 40 jaar geschiedenis gegeven in het middelbaar onderwijs. Verder is hij voorzitter van de Vereniging Vrienden van Brabantse Kastelen en kastelenonderzoeker.

- Olde Meierink

Ben Olde Meierink heeft kunstgeschiedenis gestudeerd met als specialisatie bouwkunst te Utrecht en archeologie te Amsterdam. Daarvoor heeft hij de MTS gedaan. Bij de NKS is hij hoofd onderzoek. Verder is hij verbonden aan het Bureau voor Architectuurgeschiedenis en Bouwhistorie te Utrecht. Tot slot is hij mede-oprichter van de werkgroep Adelsgeschiedenis, Uitgeverij Matrijs, Stichting Het Nederlands Interieur en Stichting Kastelen Lexicon Nederland.

- Janssen

Hans Janssen is historicus en mediëvist van opleiding. Tot vorig jaar was hij stadsarcheoloog van Den Bosch en bijzonder hoogleraar kastelenkunde aan de Universiteit Utrecht en aan de Universiteit Leiden namens de NKS. Hij heeft middeleeuwse geschiedenis aan Universiteit Utrecht gestudeerd. Tijdens zijn studie heeft hij zich gespecialiseerd in de middeleeuwse archeologie, vooral op het gebied van kastelen. Hij heeft een groot aantal boeken en artikelen gepubliceerd over de geschiedenis van de archeologie van de Nederlandse kastelen, de analyse van middeleeuws vondstenmateriaal, de materiële cultuur van de middeleeuwen, de relatie tussen archeologie en geschiedenis en de archeologie van Den Bosch en de Nederlandse stadsarcheologie in het algemeen.

- Slings

Hubert Slings heeft Nederlands gestudeerd in Leiden. Hij is beleidsmedewerker geweest en heeft les gegeven. Momenteel is hij directeur van de stichting entoen.nu die de canon van Nederland beheert en hoofd educatie van het Nationaal Historisch Museum. Verder is hij neerlandicus, mediëvist en literatuurdidacticus. Tot slot is hij hoofdredacteur van de educatieve websites www.literatuurgeschiedenis.nl en www.bijbelencultuur.nl.

- Faber

Olga Faber werkt als senior medewerker erfgoed en onderwijs bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Zij heeft kunstgeschiedenis gestudeerd. Als deskundige op het gebied van erfgoededucatie is zij benaderd voor een interview.

- Hermans

Taco Hermans is senior onderzoeker instandhoudingstechnologie en kasteeldeskundige bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Hij heeft bouwkunde aan de Technische Universiteit Delft gestudeerd en was daarna aan die universiteit verbonden als bouwhistoricus. Daarvoor heeft hij bij het Gelders Genootschap te Arnhem gewerkt als monumentendeskundige. In opdracht van het Bureau Rijksbouwmeester heeft hij in het verleden een aantal bouwhistorische documentatieprojecten over diverse kastelen uitgevoerd, die in uitvoerige rapporten zijn vastgelegd.

- Landewé

Wendy Landewé werkt momenteel als mediëvist en conservator op Huis Doorn. Daarvoor heeft zij bij kasteel Amerongen gewerkt. Ook heeft zij als wetenschappelijk medewerker bij de NKS en bij de Stichting Kastelen Lexicon Nederland gewerkt. Zij is historica en is gespecialiseerd in de geschiedenis van de Middeleeuwen, in het bijzonder de kastelen en heeft aan de Universiteit Utrecht gestudeerd.

3 ■ Resultaten

Kasteel Renswoude. Luchtfoto KLM Aerocarto, 1980.

In dit deel van het rapport wordt besproken wat de uitkomsten zijn van de afgenomen interviews. In paragraaf 3.1 wordt de kennis en mening van de informanten ten aanzien van (de term) canon(s) en de kastelen- en buitenplaatsencanon gepositioneerd. In paragraaf 3.2 beschrijf ik welke eisen de experts aan de inhoud stellen, waarop in paragraaf 3.3 aan de orde komt welke doelgroep de informanten zouden kiezen en afsluitend geef ik meningen van de deskundigen weer ten aanzien van de vorm van de canon.

3.1 De kennis en mening van de experts ten aanzien van (de term) canon(s) en de kastelen- en buitenplaatsencanon

3.1.1 Weten de experts wat een canon is?

Aan alle experts is gevraagd om de term canon te definiëren. Aangezien alle deskundigen iets anders onder deze term verstaan, is ervoor gekozen om hun meningen apart te behandelen. In komende paragrafen zal dit vanwege dezelfde reden toegepast worden.

- Wielinga

Wielinga is van mening dat een canon een selectie van personen, gebeurtenissen of objecten is, die volgens experts belangrijk zijn voor de huidige en de toekomstige generatie. Ze plaatst als kanttekening dat docenten weinig betrokken worden bij de invulling van canons.

- Aarts

Aarts stelt dat een canon een voorschrift is en een geheel van vaste regels of aandachtspunten.

- Olde Meierink

Meierink betoogt dat een canon een vastgelegd schema is van hoe men geschiedenis of iets anders op een compacte wijze wilt overdragen. Daarnaast is hij van mening dat een canon de weergave is van de basiskennis van een bepaald onderwerp.

- Janssen

Volgens Janssen presenteert een canon de topelementen van ieder schoolvak, omdat deskundigen van mening zijn dat de leerlingen daar op de hoogte van zouden moeten zijn.

- Slings

Slings veronderstelt dat een canon de kennisonderdelen over onze cultuur en geschiedenis weergeeft, die de moeite waard zijn om aan nieuwe generaties en nieuwe inwoners mee te geven, omdat deskundigen het van belang vinden dat deze kennis in het gemeenschappelijk geheugen zit.

- Faber

Faber poneert dat een canon slechts de belangrijkste elementen van een onderwerp bevat. De keuze van datgene wat uiteindelijk een plek krijgt in de canon wordt volgens haar bepaald door specialisten uit diverse vakgebieden, omdat zij zowel ervaring als een overzicht hebben.

- Van der Kaap, Hermans en Landewé

Deze drie experts gaven aan niet te weten hoe de term 'canon' gedefinieerd dient te worden.

Concluderend kan gesteld worden dat het begrip canon niet volledig ingeburgerd is bij de deskundigen. Er zijn namelijk kanttekeningen te plaatsen bij de uitspraken die zij geuit hebben met betrekking tot de inhoud, de vorm en de makers van canons. Immers, een aantal van de geuite uitspraken komen niet overeen met de praktijk.

De inhoud van canons

Een canon is niet alleen voor het onderwijs of voor nieuwe generaties en nieuwe inwoners bedoeld, maar '*datgene wat iedere burger van een land verplicht zou moeten weten over een bepaald onderwerp*', aldus Vogelzang (2012b).

Dat past in het feit dat de canon van Nederland niet alleen de leerlingen als doelgroep kiest, maar ook de overige burgers van Nederland. *‘Het gaat ons om een canon voor alle Nederlanders’*, aldus Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon (2006a, p. 12, 27, 40). Daarnaast omvat een canon niet alleen basiskennis van een onderwerp, maar ook verdieping. Er wordt immers vaak gewerkt met links in de tekst en subvensters, waarbij verdieping van de kennis wordt aangeboden. Overigens is de aanduiding basiskennis onjuist, want *‘een canon heeft net als een ‘wiki’ een oriënterende functie. In die zin verdient het hanteren van de term oriëntatiekennis een aanbeveling’* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 30, 40, 41, 52; idem 2006b, p. 116). Voorts zijn er canons die niet alleen de kennisonderdelen over onze cultuur en geschiedenis weergeven, maar die ook te koppelen zijn aan andere (vak)gebieden, zoals Nederlands, aardrijkskunde, maatschappijleer en culturele en kunstzinnige vorming. Een voorbeeld van een dergelijke canon is de canon van Nederland (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon, 2006a). Tot slot omvat een canon niet alleen een selectie van personen, gebeurtenissen of objecten, maar juist vaak een combinatie van deze drie onderdelen, omdat er geen samenhang tussen de vensters hoeft te zijn. Immers, een canon is geen boek. Elk venster moet op zichzelf staan en gelezen en begrepen kunnen worden zonder de andere vensters eerst te moeten bestuderen (Slings 2012; Faber 2012; Vogelzang 2012b).

De vorm van canons

Een canon is niet een vastgelegd schema of voorschrift bestaande uit vaste regels of aandachtspunten, maar maakt het de lezer juist op verschillende manieren mogelijk om op eigen wijze een weg te vinden door de aangeboden informatie (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon, 2006a; Vogelzang, 2012b). Ook de docenten zijn niet verplicht om alle vensters in hun klas te behandelen (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a). In Nederland is immers sprake van vrij onderwijs en daarom mogen docenten zelf accenten aanbrengen in hun klas op voorwaarde dat de kerndoelen gehaald worden (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 1998). Bovendien mag een canon niet beschouwd worden als slechts een product, maar als een reactie op de versnippering in de samenleving. Daarom wordt bij het aanbieden van canons meestal getracht om een zo breed mogelijk publiek te bereiken (Vogelzang 2012b; Kurstjens 2007).

De makers van canons

Dat canons gemaakt worden door een team van deskundigen is een terechte opmerking. Immers, tijdens het bestuderen van bestaande canons valt op dat steeds een commissie van gerenommeerde deskundigen uit verschillende vakgebieden is samengesteld om een canon te ontwikkelen. Echter, de canon laten maken door deskundigen kan ook nadelen hebben. Zij zouden gehinderd kunnen worden door te veel kennis van zaken en als gevolg daarvan dingen niet kunnen loslaten en daarom niet in staat zijn om te kiezen.

Vaak worden bij het selectieproces leraren betrokken. De meeste makers van canons, lespakketten en boeken komen uit of zitten zelf in het onderwijs, omdat het van belang is om verbinding met het veld of de werkvloer te hebben (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a). Tot slot is een canon niet iets wat gemaakt wordt door mensen die alleen maar een product op de markt willen brengen, maar juist vanuit een sociaal samenbindende bedoeling werken. Dit vanuit de overtuiging dat als er sprake is van gedeelde kennis, er gedeeld begrip ontstaat, wat burgerschapvorming en integratie ten goede zal komen (Vogelzang 2012b; Kurstjens 2007).

Dat het woord ‘canon’ bij de geïnterviewde deskundigen niet volledig ingeburgerd is, kan mogelijkwerwijs te maken hebben met de volgende zaken. Behalve gebrek aan interesse in, tijd voor en ervaring met canons, heeft geen van de geïnterviewden zelf meegewerkt aan het ontwikkelen van een canon. Tot slot meent Vogelzang (2012c) dat wetenschappelijke experts wantrouwig staan tegenover via internet aangeboden informatie, waar ook canons bij horen. *‘De aangeboden informatie op het internet is in hun ogen namelijk onvoldoende bewezen of onderbouwd en daarom raadplegen sommigen nooit websites en dus ook niet de website van de nationale canon of de regiocanons bij het verzamelen van informatie. Zij zullen dan nooit tevreden zijn met de informatie die zij vinden op het internet’*, aldus Vogelzang (2012c). Kortom, dat het begrip ‘canon’ niet volledig ingeburgerd is bij de kenners is te verklaren doordat zij zich weinig in canons verdiept lijken te hebben en zelf geen (digitale) canons raadplegen.

3.1.2 Wat vinden de experts van canons?

- Van der Kaap

Als leerplanontwikkelaar bij het SLO heeft Van der Kaap samen met een aantal collega's zowel voor de leerlingen uit de bovenbouw van het primair onderwijs als voor de leerlingen uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs een leerplankundig instrument ontwikkeld. Bij elke venster van de canon van Nederland is daarbij aangegeven aan welke schoolvakken het venster te relateren is. Zijn mening over deze canon is over het algemeen niet zo een positief: *'De landelijke geschiedenis canon beschrijft datgene wat iedere Nederlander over geschiedenis moet kennen of zou moeten kennen. Dat zijn dus highlights of keerpunten in de geschiedenis van een land. Alleen, hele duidelijke en heldere criteria waarom iets in deze canon opgenomen zou moeten worden, ontbreken. Immers, niet alleen gebeurtenissen, maar ook personen en objecten zijn als voorbeeld opgenomen. Maar dat zijn drie totaal verschillende dingen. De criteria waarom je iets opgenomen hebt, ontbreken dus totaal'*. Volgens Van der Kaap zou een canon iets met een leidraad moeten zijn, wat tot stand is gekomen omdat van tevoren hele duidelijke en heldere criteria geformuleerd zijn over wat wel en wat niet een plek krijgt in de canon. Aangezien de bestaande canons, waaronder de canon van Nederland, niet voldoen aan deze definitie zijn het naar zijns inziens eigenlijk slechte canons. Als gevolg daarvan is hij van mening dat men in Nederland pas een canon moet maken als van tevoren een duidelijk criterium is vastgesteld over datgene wat uiteindelijk een plek verdient in de canon.

Verder vindt Van der Kaap het niet logisch dat de landelijke geschiedenis canon twee totaal verschillende benaderingen met elkaar combineert: *'Vanuit mijn leerplankundige functie is mijn bezwaar dat er naast de vijftig vensters nog een tien tijdvakken systeem zit, waar een heel ander systematiek achter zit, dan bij de vijftig vensters. Die twee dingen zijn twee verschillende benaderingen van hoe onderwijs zou moeten zijn. Wat ik met mijn collega's heb gedaan is kijken hoe je die twee dingen met elkaar kunt verbinden, omdat ze beide verplicht zijn. Dat is niet eenvoudig, want het zijn twee totaal andere benaderingen'*. Op basis daarvan adviseert Van der Kaap dat canonmakers slechts voor één benadering moeten kiezen en niet voor twee, omdat het anders voor leerplanontwikkelaars vrij lastig wordt om twee benaderingen met elkaar te verbinden.

Op de naam van de landelijke canon heeft Van der Kaap ook bezwaren: *'Het rare is dat het de geschiedenis canon wordt genoemd, maar eigenlijk bedoeld is voor alle vakken uit het primair en het voortgezet onderwijs. Als je goed naar de canon kijkt, dan zie je namelijk dat het raakvlakken heeft met diverse schoolvakken en niet alleen met het vak geschiedenis'*.

Kasteel Gouda. Schilderij van Christoffel Pierson, ±1700 (ruim 100 jaar na de verwoesting van het kasteel).

Tot slot veronderstelt Van der Kaap dat historici (hij zelf dus ook) bezwaren hebben tegen de canon van Nederland, omdat het te voorschrijvend zou zijn: *‘Ik heb er geen behoefte aan heb om te zeggen “dit is de geschiedenis-canon van Nederland”, want ik wil dat kinderen zelf gaan nadenken over de geschiedenis van Nederland. Daarom heb ik een instrument gemaakt met de tien tijdvakken waarbij ik de leerlingen de kans geef om zelf de canon van Nederland te maken. Daarbij gaat het mij niet om het eindproduct, maar dat de leerlingen gaan nadenken over het verleden en daarover zelf de keuzes maken en die keuzes verantwoorden. Dus niet de canon is belangrijk, maar het denken over wat in een bepaalde periode is geweest. Het is de bedoeling dat leerlingen zelf na gaan denken over een vergaan verleden en niet steeds moeten horen: dit moet je leren en dit is de enige interpretatie van het verleden’*. Op basis hiervan is het volgens Van der Kaap goed om bij het maken van een canon een onderwerp vanuit verschillende invalshoeken te beschrijven of te benaderen, zodat mensen in staat worden gesteld om hun eigen interpretatie te vormen.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Van der Kaap negatief reageert als gevraagd wordt wanneer het goed zou zijn om een canon te maken: *‘Nooit, want het systeem dat erachter zit is onverantwoord’*.

Als gevolg daarvan betoogt hij dat het maken van een canon alleen aan te raden is als van tevoren duidelijke en heldere criteria worden opgesteld en elke keuze die gemaakt wordt, verantwoord wordt en tevens door het maken van de canon een positieve bijdrage geleverd wordt tot het leerproces van leerlingen of studenten.

- Wielinga

Wielinga kent de canon van Nederland oppervlakkig. Zij is van mening dat deze canon een te beperkte selectie van personen, gebeurtenissen of objecten omvat. Net als Van der Kaap benadrukt zij namelijk dat geschiedenis niet te vangen is in een aantal vensters en iets is wat open staat voor verschillende interpretaties. Als gevolg daarvan adviseert zij het volgende: *‘Een canon zou een aanvulling moeten zijn op de bestaande lesmethoden en niet als vervangend moeten dienen. Het is een methode, maar niet de enige of de juiste methode om kennis over te brengen’*. Daarnaast meent zij dat een canon niet zaligmakend of vervangend mag zijn, maar ondersteunend moet zijn. Daarom is zij van mening dat het goed zou zijn als canonmakers een canon voor het onderwijs ontwikkelen als docenten de behoefte hebben aan extra ondersteuning bij hun lesmethoden. Tot slot meent zij dat het ook goed zou zijn om een canon te maken als het brede publiek behoefte heeft aan een dergelijke canon.

- Aarts

Aarts heeft zelf nooit een bepaalde canon bekeken of bestudeerd, omdat hij als historicus en als voormalig geschiedenisleraar net als Van der Kaap en Wielinga (ook historici) van mening is dat geschiedenis niet te vangen is in een aantal vensters. Naar aanleiding daarvan benadrukt hij dat men een canon alleen moet maken als er behoefte is aan een omlijnd overzicht van kenmerken of aandachtspunten.

- Olde Meierink

Olde Meierink heeft de landelijke geschiedenis-canon en enkele regionale en lokale canons bekeken. Zijn mening over canons vat hij als volgt samen: *‘Ik heb wel gemerkt dat het iets werkbaars is, want diverse historische clubs maken er gebruik van om kennis over een bepaald onderwerp over te brengen. Het is een goede manier om mensen die vluchtig ingesteld zijn en behoefte hebben om zich snel te oriënteren op een bepaald onderwerp, de nodige informatie te verschaffen’*. Volgens Olde Meierink is het van belang dat de NKS een canon aanbiedt waar mensen snel door heen kunnen komen zonder dat het hen veel moeite en tijd kost. Hij meent dat een canon een sterke link heeft met Wikipedia: *‘Er zijn namelijk verschillende thema’s die aan de orde worden gesteld. Het enige probleem is dat Wikipedia geen structuur aanhoudt (omdat er te veel links in de tekst worden aangeboden en mensen binnen de kortste keren ergens anders belanden en totaal weg zijn van het onderwerp) en de canon van de NKS zou deze structuur wel moeten aanhouden’*.

Op de vraag wanneer men een canon moet maken, denkt hij meer vanuit de aanbodkant dan vanuit de vraag: *‘Ik vind dat als je als organisatie kennis kwijt wilt, je dan niet op de vraag moet wachten, maar zelf een aanbod moet scheppen om op die wijze die vraag te creëren. Dat is tegenwoordig vrij eenvoudig, want canons en hapklare brok-*

ken zijn zeer geschikt voor het internet'. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij van mening is dat het niet nodig is om eerst onderzoek te verrichten om te onderzoeken of er voldoende mensen in Nederland zijn die op een bepaalde canon zitten te wachten.

- Janssen

Janssen heeft nog nooit een studie van canons gemaakt, maar hij heeft de canon van Nederland kort bekeken, vooral omdat hij wilde weten wie er achter zaten. Echter, omdat hij vermoedde dat de inhoudelijke informatie voor hem geen meerwaarde heeft, heeft hij geen enkel venster gelezen. *'Ik vind het alleen interessant om te weten wat anderen daar in zouden willen hebben. Puur uit nieuwsgierigheid heb ik gekeken naar wat er in gestopt is, maar ik heb er dus geen studie van gemaakt. Daar heb ik eerlijk gezegd ook niet echt de tijd voor gehad'*. Behalve de veronderstelling dat de aangeboden informatie voor hem bekende materie is, heeft bij Janssen dus ook het ontbreken van tijd een rol gespeeld op het feit dat hij nog nooit een studie van canons gemaakt heeft.

Wanneer aan Janssen gevraagd wordt wanneer men een canon moet maken, geeft hij een tweeledig antwoord: *'Het is meestal een kwestie van aanbod: de deskundigen of de elite die vindt dat de rest daar toch minimaal kennis over zou moeten hebben. Maar canons in het algemeen zijn dingen waar men volgens mij niet zo op zit te wachten. Misschien moet je het toch door hun strot wringen. Maar omdat het geen zin heeft om mensen iets door hun strot te wringen, ben ik toch wat sceptisch over canons. Tot slot ben ik van mening dat het doodzonde zou zijn om veel tijd en moeite te steken in het maken van een canon en later te moeten ontdekken dat er niet veel mensen zijn die erop zitten te wachten'*. Die vraag zou volgens Janssen eerst onderzocht moeten worden. Tot slot beaamt hij dat als uit onderzoek blijkt dat er een bepaalde mate van belangstelling is, canonmakers moeten proberen om daaraan aan te sluiten en deze te vergroten.

- Slings

Als directeur van de stichting *entoen.nu* die de canon van Nederland beheert, is het niet opmerkelijk dat Slings bekend is met de inhoud en de vorm deze canon. Zijn mening over deze canon is positief. Allereerst betoogt Slings dat in tegenstelling tot hetgeen velen denken de nationale canon juist geen discriminerend effect heeft: *'Bij het presenteren van het venster met Rembrandt en de schilderkunst uit de Gouden Eeuw, is het de bedoeling dat de lezer al die andere kunstschilders uit de Gouden Eeuw daar achter ziet. De canon is dus niet bedoeld om al die andere dingen of personen weg te drukken of uit te sluiten, maar juist om zicht te bieden op die brede werkelijkheid. Zo wordt de Nederlandse cultuur en geschiedenis in relatie behandeld met de buitenwereld, maar blijft wel het 'hoofdverhaal'. Ook is het 'verhaal Nederland' verbonden met andere 'verhalen'. Hierbij zijn ook vergelijkingen mogelijk, bijvoorbeeld de Republiek vergeleken met het Franse absolutisme, of de Nederlandse democratie in de jaren 1930 vergeleken met het Duitse nazisme'*. Bij het ontwikkelen van canons dienen canonmakers volgens Slings dus zicht te bieden op een brede werkelijkheid.

Daarnaast poneert Slings dat de canon niet alleen een startpunt is voor leerlingen, maar ook voor volwassenen: *'Immers, behalve leerlingen kunnen ook volwassenen discussies voeren over waarom het ene onderwerp wel en het andere niet opgenomen is in de canon. Om die discussie te kunnen voeren moet er wel een canon voorhanden zijn waar alle burgers van een land een keer mee kennis hebben gemaakt'*. In dat opzicht zou het volgens Slings goed zijn om zowel leerlingen als volwassenen als doelgroep te kiezen bij het maken van een canon.

Verder beaamt Slings dat het verstandig is dat in de canon diverse belangrijke personen opgenomen zijn, omdat meestal meerdere mensen verantwoordelijk zijn geweest voor de ontwikkeling van een land: *'Het zou niet goed zijn om ons blind te staren op Vincent van Gogh, want er zijn nog veel meer belangrijke personen opgenomen in een canon, die verantwoordelijk waren voor de ontwikkeling van Nederland, waarbij meestal een internationale lijn te herkennen is'*. Canonmakers dienen volgens Slings dus niet slechts één, maar diverse belangrijke personen, die verantwoordelijk waren voor een bepaalde ontwikkeling in een land op te nemen in een canon.

'De canon is vakoverstijgend, want de vensters hebben raakvlakken met diverse schoolvakken. Met andere woorden, de canon is met allerlei thematische lijnen, kruispunten en dwarsverbanden samengesteld en is als gevolg daarvan

niet een losse zak aardappels'. In die zin zou het volgens Slings goed zijn als canonmakers vensters aanbieden die raakvlakken hebben met diverse schoolvakken of vakgebieden.

Ook veronderstelt Hubert dat het verstandig is dat de canon de leerlingen tussen de 8 en 14 jaar als doelgroep heeft: *'Kinderen binnen deze leeftijdscategorie hebben verplicht het vak geschiedenis, dus dan kun je ze nog iets leren. Daarna is het een keuzevak en ben je de leerlingen die geschiedenis niet kiezen kwijt. Daarom hebben wij ervoor gekozen dat de basis in die periode gelegd moet worden met de gedachte dat als het je bijgebracht is dat je er je hele leven plezier van zou hebben. Immers, over het algemeen zijn het allemaal onderwerpen die goed zijn voor je algemene ontwikkeling. Dus als deze leerlingen later gaan studeren, dan kunnen zij bijvoorbeeld relativeren'*.

Tot slot benadrukt Slings dat de canon bedoeld is als inspiratiebron voor docenten en niet is gemaakt vanuit het principe dat het alleen iets kan worden als het verplicht is: *'De docenten mogen zelf bepalen of en in hoeverre zij gebruik maken van de lessen die aansluiten bij de tien tijdvakken van de canon. Immers, wij hebben hier in Nederland vrijheid van onderwijs. Zo wordt er op een gereformeerde, katholieke, reformatorische of christelijke school heel anders gepraat over de filosoof Spinoza dan op een openbare school. Maar al die leerlingen kunnen dus in aanraking komen met Spinoza en met de gedachte dat je kunt filosoferen en dat het goed is om vragen te stellen'*. Daarom zou een canon volgens Slings nooit verplicht mogen worden ingesteld voor het onderwijs.

Wanneer aan Slings gevraagd wordt wanneer het goed zou zijn om een canon te ontwikkelen, reageert hij op vergelijkbare wijze als Olde Meierink: *'Hoewel het over het algemeen natuurlijk prettig is als er al een bepaalde (vraaggestuurde) informatiebehoefte blijkt, geldt in het geval van een goed opgezette en vormgegeven canon mijns inziens inderdaad dat een goed aanbod zijn eigen vraag creëert'*.

- Faber

Faber werkt binnen het werkveld van erfgoededucatie en kent van daaruit de canon van Nederland: *'Ik kijk wat mensen ermee doen en wat het teweeg brengt bij andere mensen'*. Op de vraag wat zij van deze canon vindt antwoordt zij als volgt: *'Ik vind de canon van Nederland geweldig'*. Zij onderbouwt haar mening met een aantal argumenten. Allereerst benadrukt ze dat de canon van Nederland geen keurslijf is, maar juist een startpunt voor andere zaken: *'De vensters vormen de aanleiding voor een discussie, het schrijven van een betoog, het houden van een spreekbeurt, de keuze van (kunst)geschiedenis, aardrijkskunde of architectuur als studie, het bezoeken van objecten, behoud en bescherming van objecten, waardering van het land die je bewoont en de mensen die verantwoor-*

IJspret bij het Muider-slot, in de winter van 1658. Schilderij van Jan Beerstraeten (National Gallery).

delijk zijn of waren voor de ontwikkeling van een land, etc.’ In die zin stelt zij dat een canon niet beperkt is, maar juist mogelijkheden geeft.

Daarnaast beaamt zij dat het juist een voordeel is dat een canon niet uitputtend is: *‘Want dan krijg je een encyclopedie en daar zit niemand op te wachten. Daarnaast is het zo dat als je uitputtend wilt zijn je dan een boek moet maken en niet een canon, want dat is niet het doel van een canon. Juist in deze tijd waar zowel in de maatschappij als in het onderwijs zelf vindbaarheid en zelfstandigheid zo op prijs worden gesteld en gewaardeerd worden, zou het bizar zijn om een uitputtende canon te maken die als een eindpunt dient in plaats van een startpunt’.*

Verder meent Faber dat de canon niet dirigerend of voorschrijvend is, omdat deze voorbeelden geeft en vensters naar allerlei zaken opent: *‘Hij zit heel los in elkaar, hij geeft gewoon een idee en het zijn geen vaste regels of voorschriften, want dat moet je niet hebben. Je moet een idee geven, wat weer aanleiding geeft tot allerlei nieuwe gedachten. En niet dichttimmeren, maar juist aanleiding geven om mensen meer te laten kijken en meer ruimte in hun hoofd te laten krijgen’.*

Voorts is Faber tevreden met het feit dat bij het aanbieden van de informatie bij de canon van Nederland rekening is gehouden met het niveau en de woordenschat van de lezers: *‘Bij het aanbieden van de informatie is gelukkig niet uitgegaan van mensen die niet zo intelligent en snel van begrip zijn, want dan gaan mensen zich vervelen en haken ze af’.*

Wat zij ook zo waardeert aan de canon van Nederland is dat deze bedoeld is om mensen aan te sporen tot een bepaalde denk- of handelwijze, zodat zij de ruimte krijgen om zich af te vragen of zij behoefte hebben aan meer informatie: *‘Indien mensen meer informatie over een bepaald onderwerp willen, dan krijgen zij via links naar boeken, websites, tentoonstellingen, films, etc. de kans op meer verdieping. Op die manier is een canon helemaal niet beperkt en dwingend, maar juist verrijkend’.*

Ook vindt Faber het een groot pluspunt dat de vensters van de canon van Nederland alle los van elkaar gelezen kunnen worden en er geen dwingende volgorde is. *‘Als jij samenhang als een voorwaarde beschouwt en het van belang vindt dat men per se de vensters in een bepaalde volgorde leest, dan moet je een boek maken en niet een canon. Samenhang en de informatie in een bepaalde volgorde moeten lezen zijn namelijk geen eisen waar een canon aan moet voldoen’.*

Wanneer aan Faber gevraagd wordt wanneer het goed zou zijn om een canon te ontwikkelen, reageert zij op vergelijkbare wijze als Olde Meierink en Slings: *‘Dat is naar mijn mening een kip en ei verhaal. Als jij wilt dat mensen je aandacht krijgen, dan zul je dingen moeten maken en aanbieden. Daarom is mijn motto: adverteren doet begeren! Dus als je niets aanbiedt, dan weten mensen ook niet dat ze iets missen. Daarnaast is het zo dat een docent of een leerling niets vraagt als hij/zij niets weet. Als jij vindt dat je belangrijke dingen te vertellen hebt, dan moet men in het onderwijs daar ook aandacht aan besteden of in ieder geval de kans krijgen om daar de aandacht aan te besteden’.*

- Hermans

Net als Aarts en Janssen heeft Hermans zich nooit in canons verdiept. Echter, Hermans draagt hiervoor een andere reden aan dan Aarts en Janssen: *‘Ik heb mijn eigen wegen om informatie over een bepaald onderwerp te zoeken’.* Op de vraag wanneer men een canon zou moeten ontwikkelen antwoordt hij net als Wielinga, Aarts en Janssen: *‘Een canon ontwikkelen is alleen aan te raden als de mensen in Nederland daar behoefte aan hebben. Het heeft naar mijn mening geen zin om veel moeite en tijd te stoppen in het ontwikkelen van een canon waarbij niet eerst onderzocht is of daar behoefte aan is. Pas als uit onderzoek blijkt dat men behoefte heeft aan een bepaalde canon moet nagedacht worden of en hoe aan deze behoefte voldaan gaat worden’.*

- Landewé

Landewé heeft een keer vrij kort na het verschijnen van de landelijke geschiedenis canon deze in boekvorm bekeken, omdat zij benieuwd was naar het resultaat. Net als Janssen heeft zij er niet echt een studie van gemaakt. Als

gevolg daarvan heeft zij geen mening over de canon gevormd. Echter, op de vraag wanneer men een canon moet ontwikkelen, reageert zij in tegenstelling tot Janssen positief: *‘Persoonlijk denk ik dat het niet uitmaakt wanneer of waarom je een canon wilt ontwikkelen, als je er maar een goede onderbouwing voor hebt en dus denkt dat er een markt voor of vraag naar is’*.

Op basis van het voorgaande kunnen een aantal algemene conclusies getrokken worden. Ten eerste hebben zes van de negen kenners wel eens een canon bekeken en/of bestudeerd. Ten tweede hebben zeven van de negen experts een uitgesproken mening over canons. Ten derde hebben van de zeven kenners die een uitgesproken mening hebben over canons er vier een positieve en drie een negatieve mening. Ten vierde denken vier deskundigen bij het aanbieden van canons vanuit de vraagkant en vijf vanuit de aanbodkant. Tot slot is het opvallend dat de experts die historicus van beroep zijn een negatieve mening over canons hebben, terwijl ze zich te weinig in canons lijken te hebben verdiept.

Voor het feit dat sommige experts een canon nooit bekeken en/of bestudeerd hebben, er geen mening over hebben of een negatieve mening over canons hebben, kunnen dezelfde redenen gegeven worden als voor het feit dat de term canon niet volledig ingeburgerd is bij hen.

Dat sommige informanten aanbodgericht zijn, kan op twee manieren verklaard worden. Ten eerste kan het zijn dat zij het gewend zijn om een bepaalde werkmethode te hanteren, namelijk aanbodgericht werken. Daarnaast zijn sommigen van hen van mening dat een goed aanbod zijn eigen vraag creëert. Deze uitspraken sluiten aan op de huidige samenwerkingsvorm tussen de scholen en culturele instellingen, namelijk de vorm ‘face to face’. Dat wil zeggen dat scholen en culturele instellingen een open houding naar elkaar hebben en elkaars expertise kennen. Scholen kopen passend aanbod in, culturele instellingen ontwikkelen en verzorgen aanbod (Oomen 2008). De uitspraken zijn ook in overeenstemming met het doel van cultuureducatie, namelijk kinderen in een doorlopende lijn kennis laten opdoen over en met cultuur (kunst, cultuur en cultureel erfgoed) en een gevarieerd programma van culturele activiteiten aanbieden (Hoogeveen 2007).

Toch zijn er ook kenners die vanuit de vraagkant denken. Ten eerste benadrukken zij dat een canon alleen gemaakt moet worden als er een behoefte is aan een omlijnd overzicht van aandachtspunten of kenmerken. Daarnaast vermoeden sommigen dat er niet veel mensen in Nederland zijn die zitten te wachten op een canon en dat aanbieden dus zinloos is. Een canon moet alleen ontwikkeld worden als uit onderzoek gebleken is dat het onderwijs en/of het brede publiek behoefte heeft aan nog een canon.

Dat historici een negatieve mening hebben over de canon van Nederland kan als volgt worden uitgelegd. Deze mensen zijn van mening dat geschiedenis niet te vangen is in een aantal vensters en iets is wat open staat voor verschillende interpretaties. Hun mening sluit aan bij de uitspraak van de beroemde historicus Pieter Geyl (1887-1966) die eens beweerde *‘dat geschiedenis een discussie zonder einde was’* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 75; Kurstjens 2007). Geconcludeerd kan worden dat historici bezwaren hebben tegen canons, omdat ze de canon anders interpreteren dan de canonmakers. De uitspraken van deze kenners sluiten overigens ook aan bij de oneindige discussie met betrekking tot de inhoud en de functie van de canon van Nederland. Volgens de Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon (2006a) is die discussie geen symptoom dat de canon kwakkel, maar juist voor de vitaliteit ervan. *‘Niet de geringste functie van de canon is namelijk het debat erover, dat uiteen kan lopen van de vraag wat kinderen van de MTV-generatie eigenlijk nog moeten met een Nederlandse canon, tot aan concreet meningsverschil of Rembrandt nu de grootste schilder is of toch Vermeer. Zo’n discussie wordt niet aangegaan omdat men daar ooit definitief uit zal komen, maar omdat het goed is over mooie en belangrijke zaken in gesprek te blijven. En dat sommigen de canon afzweren of verketteren, terwijl anderen pleiten voor buitenissige keuzes, is eveneens een integrerend onderdeel van dat gesprek’* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 75). Met andere woorden, volgens de Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon geldt de wijsheid van de beroemde historicus Pieter Geyl voor de canon van Nederland in het kwadraat.

Tot slot zijn er nog kanttekeningen te plaatsen bij de negatieve uitspraken die Van der Kaap, Aarts en Wielinga over de canon van Nederland geuit hebben. Zij hebben bezwaren tegen deze canon vanwege de beperkte selectie

Biljoen (Gelderland).
Foto uit de NKS-
collectie.

van personen, gebeurtenissen of objecten. Dit bezwaar is eigenlijk onterecht, omdat een canon geen encyclopedie is en dus niet uitputtend hoeft te zijn (Slings 2012; Vogelzang 2012b). Bovendien is bij het samenstellen van de canon van Nederland bewust voor een beperkte omvang gekozen uit praktische overwegingen (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a). Ook menen Van der Kaap en Aarts dat de canon te dwingend is. Echter, ook dit oordeel is onterecht. Immers, de leraren in Nederland mogen zelf bepalen of en in hoeverre zij in hun klas gebruik maken van de vensters (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a; Slings 2012, Vogelzang 2012b). Daarnaast is het juist goed dat leerlingen tot een bepaalde leeftijd verplicht zijn om kennis te vergaren die door hun leraar opgelegd wordt, omdat zij sturing nodig hebben om op eigen benen te leren staan (Vogelzang 2012d).

Voorts is de kritiek van Van der Kaap dat de canon van Nederland een slechte canon is, omdat van tevoren geen duidelijke en heldere criteria geformuleerd zouden zijn over wat wel en wat niet een plek krijgt in de canon onterecht: *'Het is een tableau van streng geselecteerde, 'goudgerande' – maar daarmee niet per se zonovergoten – onderwerpen uit de Nederlandse cultuurgeschiedenis, gekozen uit – naar onze taxatie, uiteraard – het belangrijkste, beste en voor de basisschool meest sprekende dat deze te bieden heeft'* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 33). De uitspraak van Van der Kaap dat de canon van Nederland twee totaal verschillende benaderingen met elkaar combineert, wordt door Vogelzang (2012d) en Kurstjens (2007) bevestigd. Echter, uit het volgende stuk blijkt dat het kritiekpunt van Van der Kaap dat het niet eenvoudig zou zijn om de twee benaderingen met elkaar te combineren onterecht is: *'De vensters laten zich zonder problemen in de tien perioden plaatsen. Sterker nog, de vensters kunnen een opening bieden om de algemene karakteristieken van de tien tijdvakken concreet voorstelbaar te maken'* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 46).

Ook de bewering van Van der Kaap dat de canon de geschiedenis canon van Nederland heet, is onterecht. De canon heet immers 'de canon van Nederland' (Slings 2012; Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a). Tot slot klopt de uitspraak van Van der Kaap dat de canon te voorschrijvend zou zijn ook niet. Volgens Kurstjens (2007) is de canon geen dictaat, maar een impuls die het veld moet motiveren om met elkaar in gesprek of discussie te gaan. Dit wordt door de Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon bevestigd, maar dan met een andere bewoording: *'De canon is geen dictaat, maar een gesprek. De canon is niet een gesloten, maar een open boek'* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 12-13). Dat de canon inderdaad als een gesprek en niet als een dictaat beschouwd moet worden, blijkt uit de wikifunctie. *'De keuze voor de canon als 'wiki' illustreert namelijk dat de canon niet als dictaat, maar als gesprek beschouwd dient te worden'* (Commissie Ontwikkeling

Nederlandse Canon 2006a, p. 40, 41). Kurstjens (2007) voegt hier nog aan toe dat het idee achter de canon van Nederland niet haaks staat op de vrijheid van de scholen om het onderwijs zelf in te richten. Veel misverstanden rond de canon zorgen voor een negatief beeld, blijkt uit deze ronde langs de experts.

3.1.3 Wat vinden de experts van een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon?

- Van der Kaap

Van der Kaap geeft aan wanneer hij belangstelling zou hebben voor een dergelijke canon: *‘Stel je kijkt naar kastelen en je vraagt je af wat voor een canon je zou kunnen maken om de kastelenbouw onder de aandacht van mensen te brengen. Als jij 20 kastelen kunt vinden die alle een gedeelte van die ontwikkeling kunnen illustreren, dan heb jij een goede canon. Want dan heb jij niet alleen uitgelegd waarom je de canon maakt, maar ook welke criteria jij hebt gebruikt om de objecten als voorbeeld op te nemen. Je moet consistent te werk gaan en je moet controleerbaar zijn, want alleen zo maak je goed onderwijs. Maar als je er dingen in stopt en je bent niet consistent te werk gegaan en het is niet controleerbaar, dan is dat een verkeerde wijze om onderwijs te maken’*. Met andere woorden, bij het maken van de eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon moet volgens Van der Kaap het doel en de criteria die gebruikt zullen worden helder zijn en moet men consistent en controleerbaar te werk gaan.

- Wielinga

Wielinga heeft een dubbel gevoel over de komst van een eventuele kastelen- en buitenplaatsen-canon: *‘Ik ben niet zo een voorstander van canons, omdat geschiedenis iets is wat zich niet laat vangen in een aantal vensters. Echter, ik zou het leuk vinden als de NKS ook een canon zou hebben, zodat wij kunnen kijken wat voor effect dat heeft op het publiek. Als op die manier een kasteel of buitenplaats meer aandacht en waardering zou krijgen, dan zou dat een positief effect zijn. Als je het geprobeerd hebt en het slaat niet aan bij mensen, dan weet je voor jezelf dat je het in ieder geval geprobeerd hebt. Toch ben ik van mening dat het maken van een dergelijke canon alleen maar zin heeft als de leerkrachten het echt gaan en willen gebruiken in hun klas, anders schiet je je doel voorbij. Bovendien moet je heel goed bedenken dat zo’n kastelen- en buitenplaatsencanon maar een heel klein blokje is in het pakket van al dat lesmateriaal, want het enige thema dat verplicht is op scholen en tevens te koppelen is aan kastelen, is het thema de Middeleeuwen. In dat opzicht zou het zonde zijn om veel geld, moeite en tijd te steken in iets wat hooguit één keer per jaar aan de orde zal worden gesteld in de klas. Tot slot gaat zo een digitale (de voorkeur van de NKS) canon naar mijn mening meestal niet langer dan vijf jaar mee, omdat het gebruikelijk is om websites om de vijf jaar te vernieuwen, dus moet je je afgaan vragen of je moeite, tijd en geld wilt steken in iets wat over een paar jaar out-dated is’*.

Omdat Wielinga aangegeven heeft haar twijfels te hebben over een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon, benadrukt zij behoefte te hebben aan een rapport waarin te lezen is of men behoefte heeft aan canons en hoe deze gewaardeerd worden alvorens zij groen licht geeft voor ontwikkelen van een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon. Naar aanleiding van het voorgaande moet de canonmaker van de kastelen- en buitenplaatsencanon zich volgens Wielinga afvragen of het kiezen van het onderwijs als doelgroep de moeite waard is en hij/zij zin, tijd en geld heeft om de website elke vijf jaar te vernieuwen. Ook zou de canonmaker zich volgens haar moeten afvragen of eerst gewacht wordt op een rapport waaruit blijkt of men in Nederland behoefte heeft aan canons en hoe zij canons waarderen voordat een start gemaakt wordt met de kastelen- en buitenplaatsencanon.

- Aarts

Aarts is als kasteeldeskundige en voormalig geschiedenisleraar geen fan van het canonidee.

Om zijn standpunt te verduidelijken neemt hij de canon van Nederland als voorbeeld: *‘Deze canon is naar mijn mening te dwingend en te beperkt. Geschiedenis laat zich namelijk niet vangen in verplichte nummertjes. Bovendien denk ik dat mijn collega’s (geschiedenisleraren) niet echt behoefte hebben aan een kastelen- en buitenplaatsencanon, want er wordt nog steeds bezuinigd op geschiedenislessen’*. Aarts wijst de komst van een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon dus af. Op basis van zijn uitspraken kan geconcludeerd worden dat bij het kiezen van een doelgroep bij het maken een kastelen- en buitenplaatsencanon niet voor het onderwijs moet worden gekozen.

- Olde Meierink

Olde Meierink geeft aan dat bij het ontwikkelen van een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon nagedacht moeten worden over het maken van links naar buitenlandse kastelen en buitenplaatsen. Hij kan zich voorstellen dat er in Nederland voldoende mensen zijn die belangstelling zouden kunnen hebben voor een Nederlandse kastelen- en buitenplaatsencanon: *‘Degenen die de algemene tijdschriften (zoals de Elsevier) hebben bijgehouden, weten dat in de afgelopen 25 jaar de belangstelling voor kastelen en buitenplaatsen enorm is gegroeid. Deze tijdschriften bieden immers regelmatig specials aan over deze objecten, dat zegt ook wat. Daarnaast zou het misschien handig zijn om de canon ook in het Engels of in het Duits aan te bieden, want men heeft in het buitenland ook belangstelling voor Nederlandse kastelen en buitenplaatsen’.*

- Janssen

Het maken van een kastelen- en buitenplaatsencanon voor kasteelkenners zou in de ogen van Janssen niet veel opleveren. Voor het brede publiek ligt dat anders. Net als Wielinga neemt Janssen een middenpositie in: *‘Ik weet uit mijn beroep dat kastelen een enorme aantrekkingskracht hebben en dat als ik mijn functie als kastelenhoogleraar had uitgebuit, ik elke dag ergens in de media had kunnen zitten.[...] Als je bedenkt dat kastelen appelleren aan een bepaald gevoel van romantiek, zou zo een kastelencanon misschien nuttig kunnen zijn. Dan krijg je automatisch een mogelijke aansluiting bij het grote publiek. Maar die aansluiting is er volgens mij al. Want een kasteel, daar heeft iedereen volgens mij wel een beeld van. Dat wil niet zeggen dat de canon niet gemaakt moet worden, want de gemiddelde leerling zit ook niet te wachten op wat de leraar vertelt. Toch denk ik dat je bij een kastelen- en buitenplaatsencanon eerst moet uitzoeken waar je dat dan kwijt zou kunnen. Dus ga eerst uitzoeken of mensen daar belangstelling voor hebben en wie daar het meeste belangstelling voor heeft. Anders loop je het risico dat je veel werk voor niets doet’.*

- Slings

Slings meent de meerwaarde te zien van een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon: *‘Sinds de komst van de canon van Nederland is een groot aantal andere canons gepresenteerd. Daaruit is gebleken dat het concept van de landelijke canon, namelijk een canon met een vrij beperkt aantal vensters, een heel goed concept is om een vrij onbekend kennisgebied te ontsluiten met een aantal hoofdpunten. In dat opzicht denk ik dat een kastelen- en buitenplaatsencanon zeker een meerwaarde kan hebben en een bepaalde rol zou kunnen vervullen. Ik zou met het opzetten van een dergelijke canon niet wachten tot 51% van de Nederlandse bevolking zich hardop afvraagt waarom er nog geen kastelen- en buitenplaatsencanon is’.*

- Faber

Hoewel Faber een positief oordeel heeft over canons in het algemeen, vooral over de canon van Nederland, geeft zij aan geen belangstelling te hebben voor een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon: *‘Ik heb geen interesse in een kastelen- en buitenplaatsencanon, maar wel voor de canonkaart² ‘alles over kastelen’. Dat is immers het enige wat op dit moment ontbreekt. De canonkaart ‘alles over buitenplaatsen’, die gekoppeld is aan venster 24 van de landelijke canon, namelijk het venster ‘Buitenhuizen. Rijk wonen buiten de stad’ is er al, maar die van ‘alles over kastelen’ nog niet. Verder is er nog de canonkaart ‘alles over monumenten’ en binnenkort hopelijk die van ‘alles over herbestemming’, dus de komst van de canonkaart ‘alles over kastelen’ zou volgens mij perfect bij de serie aansluiten. Dit jaar is het jaar van de historische buitenplaats en de canonkaart ‘alles over buitenplaatsen’ wordt daarbij heel goed gebruikt door scholen. Zo zou ook de canonkaart ‘alles over kastelen’ ingezet kunnen worden in de toekomst’.*

² Een canonkaart is een informatief luik voor een bepaald venster van de canon van Nederland. De canonkaarten zijn bestemd voor de leerlingen uit groep 7 en 8 van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De canonkaarten worden aangeboden in combinatie met een lespakket, die drie lessen (kennisles, buitenles, reflectieles) omvat. Bij deze lessen worden kant en klare lesopdrachten aangeboden. Tot slot worden ook een kijkwijzer en een docentenhandleiding ter beschikking gesteld (Cultureelerfgoed.nl, 2012; Heemschut.nl, 2012; Faber, 2012).

Schierstins (Friesland).
Foto uit de NKS-
collectie.

- Hermans

Hermans benadrukt geen belangstelling te hebben voor een kastelen- en buitenplaatsencanon en meent tevens de meerwaarde van een dergelijke canon niet te zien: *‘Als kasteeldeskundige heb ik mijn eigen wegen om informatie over kastelen en buitenplaatsen te vinden. Bovendien kunnen mensen via de websites www.kasteleninnederland.nl en www.buitenplaatsennederland.nl bijna alles over kastelen en buitenplaatsen in Nederland vinden. Tot slot zijn er ontzettend veel boeken, tijdschriften en gidsen over kastelen en buitenplaatsen beschikbaar, dus snap ik de meerwaarde van een dergelijke canon niet. Als de NKS overweegt om een canon voor het onderwijs te laten maken, dan zou ik eerst gaan onderzoeken of de leraren en de leerlingen daar op zitten te wachten. Als uit dat onderzoek blijkt dat men behoefte heeft aan de canon moet nagedacht worden of en hoe aan deze behoefte voldaan gaat worden’*. In dat opzicht is het volgens Hermans goed om eerst na te denken over wat de canon zou kunnen toevoegen aan de al beschikbare informatie over kastelen en buitenplaatsen. Wat duidelijk wordt is dat de canon in ieder geval niet voor kasteelkenners gemaakt moet worden.

- Landewé

Landewé geeft aan persoonlijk niet veel aan de kastelen- en buitenplaatsencanon te zullen hebben, omdat de materie bij haar al bekend is. Echter *‘Voor mijn werk in Doorn kan de canon interessant zijn, namelijk als wij willen uitleggen waar Huis Doorn staat in de ontwikkeling van de Nederlandse kastelen en buitenplaatsen. De leerlingen krijgen dan een beeld bij de ontwikkelingen van de residenties van de elite en kunnen de verschillende bouwfasen van Huis Doorn ook zelf hierin plaatsen. Ons landgoed heeft zich immers ontwikkeld van een agrarische villa, via een middeleeuwse burcht naar een neoclassicistische buitenplaats. Dit zou eigenlijk best een leuke educatieve opdracht zijn’*. Zij benadrukt dat het maken van een canon die niet gebruikt zal worden haar verspilde moeite lijkt. Als gevolg daarvan adviseert zij de NKS om te kijken of alle inspanningen wel opwegen tegen de grootte van de doelgroep: *‘Als bijvoorbeeld maar tien wetenschappers vinden dat er een canon moet komen, is dat dan meer reden voor het opstellen van een canon dan als bijvoorbeeld 150 scholen een canon willen om mee te werken? Het laatste lijkt mij dan aantrekkelijker, daar bereik je immers veel meer mensen’*. Hoewel Landewé een middenpositie lijkt in te nemen over een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon sluit zij haar betoog toch positief af: *‘Als de NKS ervan overtuigd is dat een canon helpt om de eigen boodschap beter over het voetlicht te brengen bij leerlingen uit*

het PO, leerlingen uit het VO of volwassenen, dan lijkt mij dat een goede reden om toch een kastelen- en buitenplaatsencanon te maken’.

Over het algemeen kan gezegd worden dat de meningen over een eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon verdeeld zijn. Enerzijds zijn sommige kenners (drie) van mening dat een dergelijke canon ontwikkeld kan worden zonder eerst te onderzoeken of daar een vraag naar is. Anderzijds zijn er informanten (vijf) die benadrukken voor wie zo’n behoefte-onderzoek noodzakelijk lijkt. Een expert ziet liever een alternatieve vorm en een laatste is mordicus tegen een canon, tenzij aan een flink aantal voorwaarden wordt voldaan.

Dat sommige experts van mening zijn dat de kastelen- en buitenplaatsencanon gemaakt kan worden zonder eerst te onderzoeken of er vraag naar is, kan uit het volgende verklaard worden. Ten eerste hebben sommige kenners gemerkt dat het concept van de landelijke canon een goed concept is om een vrij onbekend kennisgebied te ontsluiten. Ten tweede zijn kastelen en buitenplaatsen populair bij het publiek en zien ze daarin draagvlak voor een canon op dat terrein. Tot slot zijn er ook informanten die menen dat als de NKS ervan overtuigd is dat een kastelen- en buitenplaatsencanon helpt om de eigen boodschap beter over het voetlicht te brengen, dat een goede reden is om deze te maken.

De behoefte bij sommigen naar een verkenning van de vraag naar een kastelencanon, kan op twee manieren verklaard worden. Ten eerste poneren zij dat geschiedenis niet te vangen is in een aantal vensters en dat een kastelen- en buitenplaatsencanon alleen gemaakt moet worden als er een behoefte is aan een omlijnd overzicht van aandachtspunten of kenmerken. Daarnaast vermoeden sommige experts dat de belangstelling in Nederland te laag is voor een canon op dit terrein.

Enkele kanttekeningen tot slot. Faber meent dat het logischer zou zijn om een canonkaart ‘alles over kastelen’ aan te bieden dan een compleet kastelencanon te ontwikkelen. Vogelzang (2012f) is het hiermee niet eens. ‘*Zo’n kaart dekt maar een deel van het totale kastelenverhaal*’. Een canonkaart sluit natuurlijk wel goed aan bij andere educatieve producten van de RCE, maar kan nooit enkele tientallen vensters en verdiepingen over kastelen en buitenplaatsen vervangen.

Ten tweede valt op dat Van der Kaap, Wielinga en Landewé er per definitie van uitgaan dat een kastelen- en buitenplaatsencanon iets is wat voor leerlingen gemaakt moet worden. Eerder al is uitgelegd dat een canon niet bedoeld is voor één doelgroep, maar voor alle burgers. Zo worden er ook kanttekeningen geplaatst bij de beperktheid van een canon, maar opnieuw wordt daarbij geen rekening gehouden met het concept en het didactische doel van een canon. Het is geen eindproduct, maar een ingang. Aarts gaat er bovendien vanuit dat een kastelen- en buitenplaatsencanon alleen te koppelen is aan het vak geschiedenis. Dit is volgens bijvoorbeeld Van der Kaap onterecht. Hij benadrukt juist dat kastelen en buitenplaatsen aan verschillende schoolvakken te verbinden zijn. Het valt bovendien op dat er veel nadruk wordt gelegd op de vraagbehoefte. Veel onderzoeken naar cultureel erfgoed en informatie over cultureel erfgoed is aanbodgericht. Al eerder is aangegeven dat mensen zonder basiskennis geen vragen kunnen stellen. Het curriculum van het onderwijs is niet vraaggericht, maar er op gebaseerd dat aan te bieden, dat de leerlingen tot volwaardige burgers opleidt die in deze maatschappij kunnen functioneren.

Juist een canon kan daarbij helpen. Er is al veel informatie over kastelen aanwezig, zonder dat daarin een duidelijke structuur wordt geboden. Een canon is volgens de Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon een goed concept om ordening, overzicht en samenhang aan te brengen in de kennis van geschiedenis en cultuur.

3.2 Wensen rondom de inhoud

Gaandeweg het onderzoek kwam naar voren dat niet alle informanten even positief stonden ten aanzien van canons en/of een eventuele canon voor kastelen en buitenplaatsen, maar wel voor andere vormen om informatie over deze objecten aan te bieden. Te denken valt aan websites, canonkaarten, digitale boeken, lesvervangend materiaal. Deze alternatieven zijn gebruikt om te kijken wat voor soort informatie rond kastelen en buitenplaatsen de kenners willen aanbieden. Dit zegt toch iets over een mogelijke inhoud van een canon.

1. Kenmerken van het visuele voorkomen.

De volgende zaken zijn genoemd: de architectuur en haar functie, de tuinen/parken en hun functie, bouwkundige elementen (o.a. het hoofdhuis, de gracht, de torens) en hun functie. Indien technisch mogelijk en van toepassing ook de eigenaren/bewoners, de opdrachtgevers en de oorspronkelijke en huidige functies. Voor deze topics wordt gekozen als het doel is dat toeristen en recreanten de objecten bezoeken. Toeristen en recreanten zijn namelijk volgens deze kenners vaak geïnteresseerd in of geïnspireerd door het visuele voorkomen van de objecten. Als gevolg daarvan moeten objecten centraal gesteld worden die nog te bezichtigen zijn. Immers, als de interesse van de mensen gewekt is, dan kunnen zij besluiten om het object te bezoeken. Door objectgericht te werk te gaan en daarbij steeds de kenmerken aan de orde te stellen die kenmerkend zijn voor het specifieke object, wordt dus getracht de toeristen en recreanten te prikkelen om het desbetreffende object te bezoeken.

2. Onderwerpen die aansluiten op de belevingswereld van scholieren.

Om aan te sluiten bij deze belevingswereld moet steeds per object het leven/de maatschappelijke status van de bewoners centraal worden gesteld. Door topics aan te bieden die aansluiten op de belevingswereld van de scholieren wordt gehoopt herkenbaarheid te creëren bij de leerlingen, zodat zij geprikkeld worden en de kans groot wordt dat zij een keer uit zichzelf naar een kasteel gaan. Tevens wordt ervan uitgegaan dat hoe vaker de scholieren dat 'oh ja' gevoel krijgen, des te sneller ze geneigd zullen zijn om het verhaal tot het einde uit te lezen. Door objectgericht te werk te gaan en daarbij steeds aan te sluiten op de belevingswereld van de leerlingen, wordt dus getracht de leerlingen te prikkelen om het desbetreffende object te bezoeken.

3. Oorspronkelijke functies en ligging.

Voor kastelen kwamen aan de orde: woonfunctie, militaire functie, juridisch centrum, statussymbool, economisch centrum of juist grensbescherming. Voor de buitenplaatsen werden de volgende topics genoemd: de verschillende opdrachtgevers, de tijd van de bouw, de locatie van de bouw, de reden van de bouw en de gekozen locatie voor de bouw. Indien leerlingen als doelgroep worden gekozen dan bij de buitenplaatsen slechts de recreatieve en de economische functie aan de orde stellen, omdat vermoed wordt dat de overige materie over de buitenplaatsen te complex is voor de leerlingen.

De reden dat ervoor gekozen wordt om mensen kennis te laten maken met de verschillende oorspronkelijke functies van deze objecten, is omdat vermoed wordt dat er in Nederland niet veel mensen zijn die precies weten wat een echt kasteel en buitenplaats is. De huidige kastelen en buitenplaatsen hebben namelijk hele andere functies dan de oorspronkelijke kastelen en buitenplaatsen en zijn als gevolg daarvan niet een goede weergave van de termen 'kasteel' en 'buitenplaats'. Concrete objecten moeten worden gebruikt als illustratie van meer abstracte begrippen.

4. Functiewijzigingen.

Kastelen en buitenplaatsen hebben vaak in de loop van de tijd verschillende functies gecombineerd, met wijzigende zwaartepunten. Te denken valt aan de woon-, de verdedigings-, de recreatieve, de maatschappelijke, de juridische, de sociale en de economische functie. Door deze topics aan te bieden wordt getracht de leerlingen duidelijk te maken dat kastelen en buitenplaatsen niet alleen vroeger een cruciale rol in de maatschappij vervulden, maar ook nu. Op deze manier wordt gehoopt dat leerlingen beseffen waarom behoud van ons cultureel erfgoed zo belangrijk is.

5. Mogelijkheden de canononderwerpen aan de tien tijdvakken te koppelen.

Bijvoorbeeld keizer Wilhelm II te koppelen aan de periode rond de Eerste en Tweede Wereldoorlog en aan Huis Doorn. De tien tijdvakken zijn namelijk tegenwoordig onderdeel van lesmethodes en toetsen, dus verplicht. Bij de desbetreffende periode moet dus steeds naar een concreet voorbeeld worden gezocht, waarbij dieper wordt ingegaan op een thema wat kenmerkend was voor het desbetreffende object in die periode. Op deze wijze wordt het voor mensen mogelijk om het kenmerkende thema van een object te koppelen aan een bepaald tijdvak. Zo wordt niet alleen historisch besef vergroot of bevordert, maar krijgt men ook inzicht in typerende kennis over de objecten.

6. Aansluiten bij in de kastelenkunde gangbare onderwerpen.

Het gaat bijvoorbeeld om belegeringen, bewoning, kastelen die geconfronteerd worden met de ontwikkeling van het vuurgeschut, de ontwikkelingen vanuit Italië en Frankrijk, de belangstelling voor tuinen, de behoefte aan middeleeuwse symbolen, de behoefte om terug te gaan naar de negentiende eeuw, het middeleeuwse gevoel, dat veel kastelen door de Tachtigjarige oorlog verwoest zijn, ruïnes en herbestemming. Zo wordt aansluiting verkregen van canon en wetenschap. Belangrijk is daarbij de ontwikkelingslijn te volgen, door een bepaald thema (aangepast aan de doelgroep) aan te bieden dat betrekking heeft op de meest kenmerkende ontwikkeling uit een bepaalde periode, zodat leerlingen inzicht krijgen in de ontwikkelingslijn. Daarbij fungeren de objecten slechts ter illustratie van de ontwikkeling.

7. Onderwerpen die zowel aan de objecten als aan de schoolvakken te relateren zijn.

Voorbeelden hiervan zijn: 'het feodale systeem, 'handel' en 'tuinen' (te koppelen aan respectievelijk de schoolvakken geschiedenis, rekenen en tekenen). Door deze onderwerpen te kiezen en daarbij de leerlingen de kans te geven om zelf aan te geven wat ze zouden willen leren, krijgen leerlingen de kans om te leren dat ze vanuit verschillende perspectieven/kaders/vakken naar een onderwerp, in dit geval kastelen en buitenplaatsen, kunnen en mogen kijken en dat ze niet automatisch genoeg moeten nemen met de visie die hen opgelegd wordt. De leerlingen leren 'open minded' te zijn en dat ze los mogen komen van opgelegde kaders. Om dit doel te bereiken zou Van der Kaap niet de specifieke kastelen en buitenplaatsen behandelen, maar thema's die te relateren zijn aan zowel de objecten als aan de schoolvakken. Hiervoor voert Van der Kaap twee redenen aan. Ten eerste meent hij dat er al voldoende informatie over de specifieke objecten voorhanden is. Verder benadrukt hij dat het goed zou zijn als leerlingen beseffen dat kastelen en buitenplaatsen in een brede context of kader te plaatsen zijn.

8. Bieden van basiskennis.

Dat wil zeggen: wat, waar, wanneer, wie en hoe. Daarnaast ook: ridders, jonkvrouwen, het leven op kastelen, typologie en inrichting van kastelen, tuin en park en geografische ligging per provincie. Hiermee wordt gehoopt belangstelling bij mensen op te roepen voor kastelen en buitenplaatsen. Om deze belangstelling op te roepen, is het van belang dat mensen eerst weten dat de objecten bestaan en wat hun belangrijkste en gemeenschappelijke kenmerken zijn. Met andere woorden, deze expert zou niet de specifieke kastelen behandelen, maar de dingen die de objecten gemeenschappelijk hebben. Overkoepelend kijken zonder in details te treden is dus haar advies.

Op basis van het voorgaande kunnen vier opmerkingen gemaakt worden. Ten eerste valt op dat een aantal inhoudelijke zaken ongeschikt wordt geacht voor de canonvorm. Dat betekent dat de NKS moet nadenken over een geschikte vorm bij het aanbieden van informatie rond kastelen en buitenplaatsen aan het publiek. Vaak genoemde onderwerpen zijn de bouwlocatie, de bouwtijd, de bewoners, de tuinen en de parken en de functies van de objecten. De NKS zou in overweging kunnen nemen om in ieder geval deze zaken op te nemen. Bovendien sluiten deze zaak goed aan bij de inhoud van de nationale en regionale canons die reeds bestaan. Afstemming met die canons is van belang. De gekozen onderwerpen sluiten eveneens aan bij het door de NKS verwoorde doel van een eventuele canon. Ook chronologisch is een dergelijke canon goed in te passen in de gangbare structuren in het onderwijs en de bestaande canons. Zowel bij de nationale canon als bij de regiocanons is er namelijk voor gekozen om binnen de chronologie (de tien tijdvakken) een aantal hoofdthema's aan te bieden waar telkens één of meerdere canonvensters aan gerelateerd zijn. Hiervoor is gekozen om historisch besef bij mensen te bevorderen en kennis over te brengen (Kurstjens 2007).

Er zijn ook verschillen tussen de inhoudelijke wensen van de experts, vaak terug te voeren op hun achtergrond of didactische invalshoek. Daar ga ik verder niet op in. Behalve de topics, zijn er nog een aantal andere punten waarover de kenners hun mening hebben uitgesproken. Ook deze zaken hebben betrekking op de inhoud van de eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon. Deze worden in het volgende deel beschreven.

Links naar te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen

Acht van de negen informanten zijn van mening dat er gebruik kan worden gemaakt van links in de tekst. Ten eerste bevatten de websites van te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen vaak informatie over adres, openingstij-

den en wat er allemaal te doen is en de mensen als gevolg daarvan voor zichzelf uit kunnen zoeken of zij het object het bezoeken waard vinden. Daarnaast biedt zo'n website vaak gedetailleerde informatie die in de canon geen plek vindt. Een nadeel is van praktische aard: links blijken na verloop van tijd nogal eens niet meer te werken, hetgeen tot irritatie en afhaken leidt.

Het weergeven van de geraadpleegde bronnen

Zes van de negen informanten menen dat de geraadpleegde bronnen vermeld moeten worden, omdat de informatie controleerbaar moet zijn en mensen behoefte kunnen hebben aan extra informatie. Drie vinden bronvermelding niet passen binnen de toch wat meer algemene teksten van een canon.

Lijst met achtergrondliteratuur

Acht van de negen deskundigen bepleiten dat een lijst met achtergrondliteratuur opgenomen moet worden. Dit bedient de groep die meer informatie wenst en bovendien maakt dit het gemakkelijker om summiere informatie aan te bieden. Er is tenslotte een mogelijkheid geboden zich verder te verdiepen. Een expert vindt dat lijsten met extra literatuur de canon vervuilen. In zijn ogen kan het publiek op eigen gelegenheid meer informatie vinden.

Het gebruik van links in de tekst

Vijf van de negen experts poneren dat het gebruik van links in de tekst een meerwaarde kan hebben. Zij benadrukken dat dat juist de meerwaarde is van een website: mensen worden dan namelijk in staat gesteld om hun eigen weg te kiezen door de informatie. Daarnaast zijn er vaak mensen die behoefte hebben aan detailinformatie. Vier experts raden dit af. Het publiek kan zijn eigen weg vinden en het bieden van links houdt het risico in, dat de bezoeker de lijn binnen de canonwebsite kwijtraakt. En ook hier dreigt het gevaar van doodlopende links.

Het gebruik van subvensters³

Zes van de negen deskundigen veronderstellen dat gebruik moet worden gemaakt van subvensters. Zij menen dat dat juist de meerwaarde is van een website: mensen worden dan namelijk in de gelegenheid gesteld om hun eigen weg te kiezen door de informatie. Ook benadrukken zij dat de NKS dit moet doen als via de links naar te bezichtigen kas-

3 Een subvenster is een venster waar verdere informatie bijeengebracht is rondom het onderwerp. Dit kunnen ook suggesties voor excursies, verwijzingen naar relevante literatuur en websites zijn. De subvensters worden ook aangeduid als verwijzingen (Kurstjens, 2007).

Slot Loevestein. Foto Peter van der Wielen, 2002.

telen en buitenplaatsen of via de hoofdvasters onvoldoende detailinformatie kan worden gegeven. Drie informanten vrezen dat subvasters de bezoeker met teveel informatie confronteert en dat detailinformatie via andere websites en bronnen gevonden kan worden. Overdaad schaadt, is hun motto.

Een geografisch gespreide canon

Vijf van de negen informanten stellen dat de canon geografisch gespreid moet zijn. Hiervoor zijn twee redenen. De NKS moet dit toepassen als zij toeristen en recreanten als doelgroep kiest en wil dat zij de objecten gaan bezoeken. Deze mensen wonen immers verspreid over Nederland en daarom is het voor hen handig om te weten of zij het ook dichtbij huis kunnen zoeken. Daarnaast vermoeden de kenners dat het publiek hier over het algemeen wel behoefte aan heeft. Vier ondervraagden stellen, dat geografische spreiding geen dwingend uitgangspunt moet zijn. Ten eerste benadrukken zij dat eerst de hoofdlijn van het verhaal vastgesteld moet worden en dan pas gekeken moet worden hoe de objecten over Nederland verspreid zijn. Bovendien menen ze dat een dergelijke aanpak niet mogelijk is, omdat er provincies zijn, zoals Groningen en Drenthe, waar geen of nauwelijks kastelen of buitenplaatsen te vinden zijn die bezocht kunnen worden.

Per provincie steeds een object als voorbeeld gebruiken

Slechts drie van de negen deskundigen vinden dat per provincie steeds een object als voorbeeld gebruikt moet worden. Zij geven hiervoor deels dezelfde argumenten als die voor geografische spreiding en voegen daar aan toe, dat het belangrijk is dat de lezer begrijpt dat kastelen en buitenplaatsen verspreid liggen over Nederland en niet per se in slechts bepaalde provincies gelegen zijn. Ook de tegenstanders gebruiken deels dezelfde argumenten als hierboven al genoemd zijn, maar voegen daar aan toe dat de NKS als landelijke stichting niet gebonden is aan het provinciale niveau maar op nationaal niveau informatie moet bieden.

Interactie met de gebruiker

Vijf van de negen experts zijn van mening dat mensen vaak betrokken zijn en graag meedenken en de NKS als gevolg daarvan eventueel aanpassingen kan doorvoeren. Dit commentaar mag echter niet zichtbaar zijn voor andere bezoekers, ook om onparlementair taalgebruik van de website te weren. Vier deskundigen vrezen dat het de NKS aan menskracht ontbreekt om alle reacties te verwerken. Bovendien kunnen negatieve commentaren het imago van de canon aantasten.

Terminologie rond kastelen

Zeven van de negen informanten vinden het juist, om de verschillende termen die rondgaan om het verschijnsel kasteel en buitenplaats te omschrijven, in de canon op te nemen. Twee vinden dit niet nodig, omdat ze er van uitgaan dat met name toeristen en recreanten de gebruikers zullen zijn en die groep geen behoefte heeft aan verwarrend idioom. Het is dus vooral een kwestie van doelgroep.

Uitgangsdefinitie

Bijna alle ondervraagden achten het noodzakelijk expliciet uit te leggen, van welke definitie van kasteel of buitenplaats is uitgegaan bij het opstellen van de canon. Dit maakt de gebruiker duidelijk vanuit welk kader gedacht is. De beste vorm daarvoor zou een kadertekst zijn. De meest gangbare definitie, dat een kasteel een combinatie van de woonfunctie en militaire functie belichaamt, wordt door het merendeel van de experts onderschreven. Alleen de niet-kasteeldeskundigen hebben hierover geen mening. Dat geldt ook voor de definitie van buitenplaats als een prestigieuze woning in de vorm van een landhuis ofwel buitenhuis met een bijbehorende tuin of park en bijgebouwen, uiteraard met enkele preciseringen (Kylstra-Wielinga 1999, p.10).

Lezersinstructie

Vier van de negen informanten zijn voorstander van een lezersinstructie. Ten eerste moet voorkomen worden dat de gebruiker uitgaat van een vastliggende volgorde en moet beseffen dat hij zijn eigen weg kan zoeken. Die informanten die in de canon de ontwikkeling van het verschijnsel kasteel en buitenplaats willen bieden, wensen dat de gebruiker die ontwikkeling ook volgt en daartoe is een handleiding noodzakelijk. Dit is deels in tegenpraak met het eerste argument. Tot slot vrezen sommigen dat de lezer zonder geboden structuur de weg kwijt

raakt in de informatie. Tegenstanders vinden dat de canon intrinsiek en niet expliciet een volgorde moet bieden en zij vrezen dat het aan het handje nemen van de lezer als betuttelend wordt ervaren. Mensen zijn inmiddels gewend om zelf in digitale bronnen hun weg te vinden en die vrijheid moet de canon ook bieden. Als men een gestructureerd geheel wil presenteren, dan is een boek een veel betere optie.

Tot slot nog een afsluitende opmerking met betrekking tot de inhoud van de canon. Alle informanten zijn van mening dat de NKS niet twee, maar één canon zou moeten ontwikkelen. Het is in hun ogen niet goed om een aparte kastelen- en een aparte buitenplaatsencanon te maken. Het publiek maakt geen onderscheid tussen die categorieën, er is een historische continuïteit tussen beide, twee canons zorgen voor verwarring en extra inspanning om bezoekers te trekken. Het is bovendien duurder.

3.3 De doelgroep die de experts kiezen om de informatie aan te bieden

In deze paragraaf wordt beschreven welke doelgroep de informanten gekozen hebben om de informatie rond kastelen en buitenplaatsen aan over te brengen en waarom.

Wielinga	leerlingen tussen de 8 en 14 jaar (die via de docent benaderd moeten worden)
Aarts	leerlingen tussen de 8 en 14 jaar (die via de docent benaderd moeten worden)
Olde Meierink	leerlingen tussen de 8 en 14 jaar
Faber	leerlingen tussen de 8 en 14 jaar (die via de docent benaderd moeten worden)
Van der Kaap	leerlingen uit groep 6, 7 en 8 (die via de docent benaderd moeten worden), toeristen en recreanten
Landewé	leerlingen uit de onderbouw van het VO (die via de docent benaderd moeten worden)
Slings	leerlingen uit groep 8 en de volwassenen
Hermans	volwassenen die geïnteresseerd zijn in kastelen en buitenplaatsen
Janssen	toeristen en recreanten, gepensioneerden

Allereerst valt op dat de ruime meerderheid van de informanten ervoor kiest om de informatie over de objecten aan de leerlingen die verplicht (geschiedenis)onderwijs genieten aan te bieden. Die groep is het meest toegankelijk voor cultureel erfgoed. De kinderen onder de 8 en boven de 14 jaar zijn in hele andere dingen geïnteresseerd. Ten tweede benadrukken zij dat kinderen tussen de 8 en 14 jaar verplicht zijn om geschiedenis, aardrijkskunde en cultuureducatie te volgen en de docent gedurende deze periode verplicht is om kennis over te brengen aan de leerlingen.

Een expert is van mening dat kastelen en buitenplaatsen via diverse vakken gepresenteerd kunnen worden, niet alleen via de historische invalshoek. Vandaar zijn keuze voor leerlingen in het basisonderwijs, waar dat rooster-technisch veel gemakkelijker is. Een ander is er juist van overtuigd dat iets oudere leerlingen een betere doelgroep zijn, omdat zij gestimuleerd kunnen worden om zelf kastelen en buitenplaatsen te bezoeken.

Tevens valt op dat slechts één kenner zowel de leerlingen als de volwassenen als doelgroep kiest. Zijn voornaamste argument hiervoor is dat kastelen en buitenplaatsen een breed publiek aanspreken. Daarnaast is volgens deze informant nieuwsgierigheid oproepen iets van alle leeftijden. Daarbij zou hij de leerlingen uit groep 8 kiezen, want de leerlingen moeten in staat zijn om de versie die voor de volwassenen geschreven is te begrijpen.

De keuze voor volwassenen en meer specifiek recreanten en toeristen is ingegeven door de verwachting, dat bij deze groep de meest potentiële interesse leeft. Bovendien hebben zij tijd en gelegenheid om de objecten te bezoeken. Objecten die ze misschien als kind al eerder hebben ervaren.

Uit het voorgaande kunnen twee conclusies getrokken worden. Ten eerste kiest de meerderheid voor het onderwijs. Daar past de canon het beste bij, ook al omdat veel bestaande canons zich op dezelfde doelgroep richten. Ook staat deze groep naar hun mening het meest open voor kastelen en buitenplaatsen. Ten tweede valt op dat niet de inhoud centraal staat. Veel experts zijn bereid om de inhoud van een canon aan te passen aan de doelgroep. Niet de beschikbare informatie is het uitgangspunt maar de gekozen doelgroep.

Hoe moet de eventuele kastelen- en buitenplaatsencanon gepresenteerd worden?

- Van der Kaap

Onderwijs: contact opnemen met digischool. Deze bereikt leerlingen en docenten (via de vakcommunities). Zo worden de docenten vrij eenvoudig op de hoogte gebracht van het bestaan van de canon.

Toeristen: via de VVV's een link op hun toeristische websites.

Links op NKS-website, entoen.nu, lerarenopleidingen, congressen, pabo's etc.

- Wielinga

Onderwijs: via kidsweek folders sturen aan alle scholen in Nederland. Het plaatsen van een advertentie in een schoolblad is ook een goede optie. Tot slot is gebruik maken van het scholennetwerk ook een mogelijkheid.

Brede publiek: via grote bladen, zoals De Kampioen van de ANWB, de Margriet en de Libelle.

Verder via de eigen website en het verspreiden van folders.

- Slings

Aansluiting zoeken bij verwante canons (de canon van Nederland en lokale en regionale canons) is een goede optie. Het organiseren van evenementen op één van de kastelen om het aan het publiek te presenteren, is ook een goede mogelijkheid. De pers inschakelen, aan kasteel Muiderslot vragen om daar een mooie sessie of optreden aan te weiden, het uitdelen van foldertjes in de buurt van te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen en vragen om de folders bij de balie te plaatsen is ook aan te raden.

- Olde Meierink

Via de eigen website en de canon moet ook meteen te vinden zijn via Google bij het intikken van de term kasteel en buitenplaats.

- Landewé

De NKS moet de docenten bereiken en de docenten moeten daarna de scholieren erop wijzen.

- Faber

Via de site van entoen.nu, de eigen leden/achterban, de algemene websites, de tv, de krant, de VVV's en Google.

- Aarts

Via de eigen website, bij gelegenheid als er een kasteel/buitenplaats in de belangstelling staat.

- Janssen en Hermans

Ze waren van mening dat eerst onderzocht diende te worden of er behoefte was aan een kastelen- en buitenplaatsencanon.

Uit deze vraag blijkt dat de informanten hun eerder genoemde doelgroepen nog steeds centraal stellen. Bij die keuze zijn echter enkele kanttekeningen te plaatsen. Hoewel het logisch lijkt om vooral voor leerlingen te kiezen, omdat zij het meest toegankelijk zijn voor cultureel erfgoed en soms op zoek zijn naar betrouwbare informatie voor hun werkstuk, is dat niet onproblematisch. Ten eerste is het thema 'kastelen' volgens Wielinga, Olde Meierink en Vogelzang te klein om aan het onderwijs aan te bieden. Het enige thema dat in het onderwijs aan bod komt en te verbinden is aan 'kastelen' is de Middeleeuwen, maar dat is hooguit éénmaal per jaar. In die zin zou het zonde zijn om veel tijd, geld en moeite te steken in iets wat niet frequent gebruikt zal worden in het onderwijs. Ten tweede heeft het onderwijs al een canon en zit men volgens Aarts en Van der Kaap waarschijnlijk niet op nog een canon te wachten. Ten derde hebben de meeste leraren volgens deze laatsten geen tijd om bovenop hun reguliere programma nog eens lesondersteunend materiaal aan te bieden. Ten vierde zou het aanbieden van een canon zonder ondersteunend materiaal of een structuur volgens Vogelzang niet verstandig zijn, omdat leerlingen sturing nodig hebben.

Ridderzaal in de ruïne
van Valkenburg.
Ansichtkaart.

Dat betekent dat de doelgroep volwassenen, zoals de toeristen, recreanten en de gepensioneerden, die geïnteresseerd zijn in cultureel erfgoed, voor nu de meest haalbare doelgroep is voor de NKS. Echter, volgens Faber is het kiezen van de volwassenen niet aan te raden. Zij is er namelijk van overtuigd dat volwassenen op het internet vaker termen als de ‘woonboulevard’ intikken en niet of nauwelijks termen als ‘kastelen’ en ‘buitenplaatsen’.

Ook Landewé beaamt dit, maar zij verwoordt het anders: *‘Ik zou de volwassenen niet als doelgroep kiezen, want de gewone burger vindt het veel leuker om op de zondag zomaar even te surfen op het internet. Meestal zijn dat zoektermen die niet met kastelen en buitenplaatsen samenhangen. Dan heb je nog een groep volwassenen die wel geïnteresseerd is in kastelen en buitenplaatsen, namelijk de kasteeldeskundigen, maar ik denk niet zij belangstelling hebben voor een dergelijke canon. Zij zijn immers wat kastelen en buitenplaatsen betreft meestal in vrij complexe aspecten geïnteresseerd, zoals de archeologie, en daar is deze canon niet geschikt voor, want deze mensen willen alles tot in de details weten over specifieke aspecten met betrekking tot kastelen en buitenplaatsen en dat kun je allemaal nooit kwijt in een dergelijke canon. Daarnaast zijn er maar een beperkt aantal kasteelkenners in Nederland en voor zo een kleine groep volwassenen in Nederland moet je geen canon maken. Dat zou zonde van je tijd en moeite zijn’*. Kortom, zowel bij de keuze van de leerlingen als de volwassenen als doelgroep zijn enige kanttekeningen te plaatsen.

3.4 De vorm van de canon

Aan de experts is ook gevraagd om na te denken over de vorm van de canon. Met de vragen die aan hen gesteld waren, werd zo veel mogelijk getracht om te achterhalen of de regiocanon een goede vorm is om de informatie rond kastelen en buitenplaatsen aan te bieden.

Aantal vensters

Alle informanten zijn van mening dat het aantal vensters zo beperkt mogelijk moet blijven, omdat zij vermoeden dat overdaad aan informatie schaadt. Veel genoemde aantallen waren 10, 15 of 20 vensters. Dit sluit aan bij de regel die bij de canon van Nederland gehanteerd is, namelijk *‘houd het aantal vensters bewust van beperkte omvang, want in de beperking toont zich de meester en een beperkt aantal vensters maken er de harde kern van’* (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon, 2006a, p.13,33). Gedurende het bestuderen van bestaande canons valt op dat het aantal vensters bij de regiocanons ook van beperkte omvang is.

Aantal woorden per venster

Door alle kenners wordt het standpunt gedeeld om niet meer dan 500 woorden per venster aan te bieden. Meestal werd 250 á 300 woorden per venster genoemd. Dit om te voorkomen dat de gebruikers veel moeten scrollen en daardoor afhaken. Dit komt overeen met de norm die bij de canon van Nederland gehanteerd is. Immers, volgens Slings is bij deze canon 250 à 300 woorden de norm. Ook meent hij dat het over het algemeen bekend is dat een goede webtekst niet langer is dan 500 woorden. Het standpunt van de experts is overigens ook in overeenstemming met de norm die bij de regiocanons wordt gehanteerd. Volgens Vogelzang is bij de regiocanon de norm 350 woorden per venster.

Combinaties maken met bestaande educatieve canons

Op dit punt zijn de meningen verdeeld. Drie experts vinden zulke combinaties belangrijk, omdat zo de kastelen- en buitenplaatsen beter vindbaar worden en een meerwaarde krijgen. Ook menen zij dat op deze wijze de canon in het onderwijs echt zal landen. Vier hebben gerede twijfel over deze aanpak. Zij benadrukken dat eerst uitgezocht moet worden of de informatie op de bestaande educatieve canons iets toevoegt aan de canon van kastelen en buitenplaatsen. Indien dat het geval zou zijn, dan zouden ze geen bezwaren hebben tegen externe links naar bestaande canons. Ook stellen zij dat de vensters van de kastelen- en buitenplaatsencanons die voor scholen bestaan alleen aan bestaande educatieve canons gehangen moeten worden als op deze vensters divers materiaal voor docenten aangedragen wordt. Tot slot zien ze gevaar dat die links letterlijk en figuurlijk afleiden van de NKS-canon. Dezelfde argumenten worden gebruikt bij de vraag of de canon moet worden gelinkt aan andere, niet-educatieve canons.

Gebruik van foto's/illustraties en audio/videofragmenten

Unaniem vinden de ondervraagden dat gebruik van foto, film en geluid van groot belang is. We leven in een beeldcultuur. Afbeeldingen zijn, meer dan tekst, een goede manier om interesse op te wekken. Dit standpunt sluit aan bij een randvoorwaarde van de nationale canon, namelijk *'maak het zo beeldend en tastbaar mogelijk'* (Com-

Middachten (Gelderland). Foto uit de collectie NKS.

missie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 31). Die oproep is ook nagevolgd: bestudering van bestaande canons laat zien dat het gebruik van afbeeldingen bij de meeste regiocanons gebruikelijk is.

Voor audio- en videofragmenten worden goeddeels dezelfde argumenten aangedragen. Er is wel enige angst dat deze fragmenten eerder zullen verouderen. Ook hier is er enige vrees dat teveel toeters en bellen de aandacht van de canon zelf afleiden.

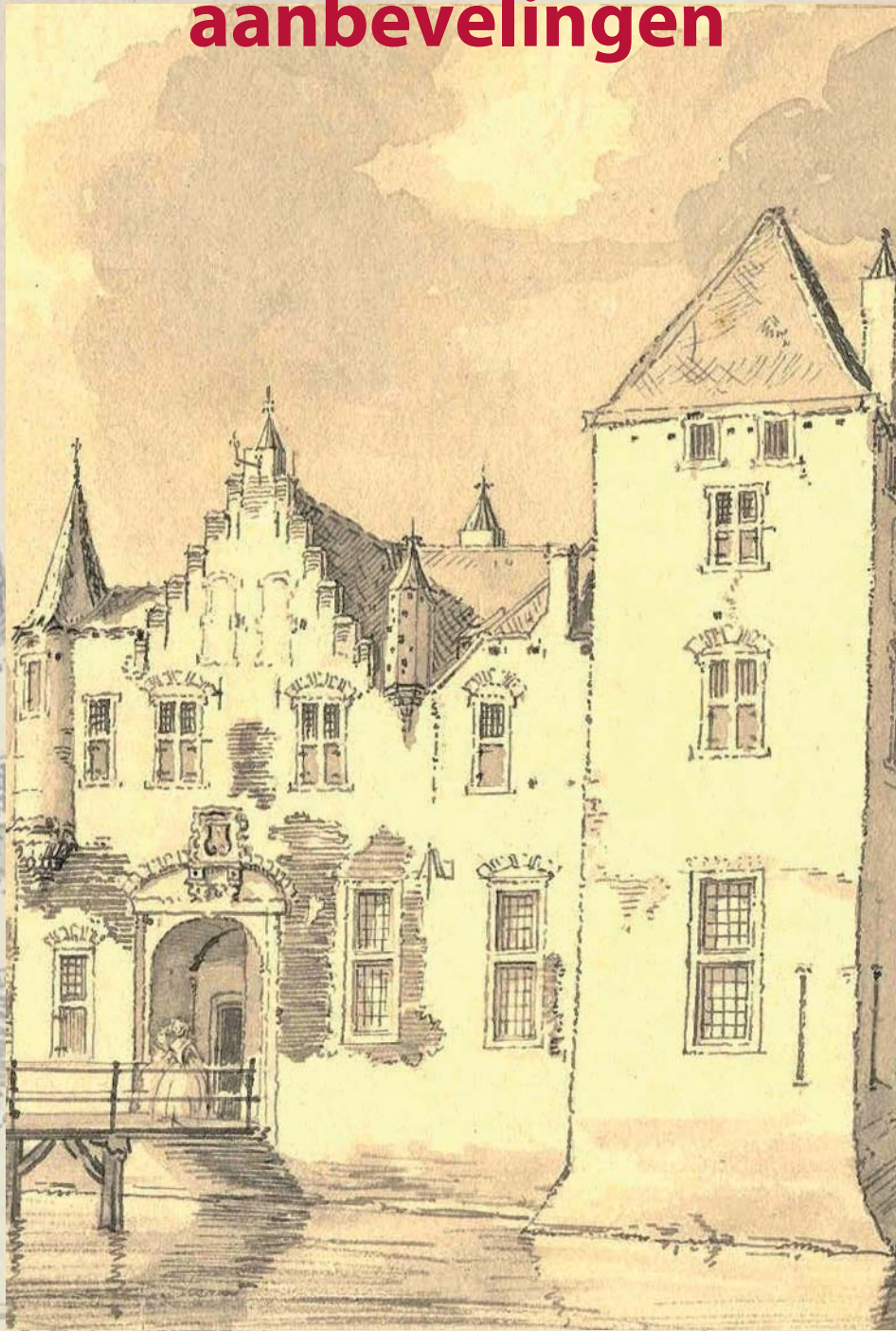
Het weergeven van ‘erop uit mogelijkheden’

Ook op dit punt zijn de meningen verdeeld. Sommigen menen dat als de interesse van de lezer gewekt is, ze dan ook de mogelijkheid moeten krijgen om te weten wat ze op de verschillende locaties allemaal kunnen doen. De verwachting is dat deze informatie prikkelt tot een bezoek aan de plaats zelf. Zeker voor toeristen en recreanten is dit een bijna noodzakelijke voorwaarde. Het sluit ook aan bij de nationale canon, die stelt ‘*maak gebruik van erop uit suggesties*’ (Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon 2006a, p. 39, 64). Ook bij de reeds bestaande digitale regiocanons wordt deze mogelijkheid geboden. Anderen twijfelen, omdat zulke tips snel achterhaald kunnen zijn en veel onderhoud vergen. Dit zou eerder tot de taken van VVV’s e.d. behoren. Bovendien hebben veel kastelen een eigen website en is een link daar naar toe voldoende.

Differentiatie

De meerderheid vindt dat voor verschillende doelgroepen verschillende versies van de canon moeten worden aangeboden. Dit om beter aan te sluiten bij de verschillen in taalgebruik, algemeen gebruik en kennis van verschillende doelgroepen. Zeker wat het onderwijs betreft is men sterk overtuigd van de noodzaak, de leerlingen in voor hen toegankelijke vorm aan te spreken. Opvallend is dat juist Slings differentiatie afraadt. Hij is namelijk van mening dat één versie gemaakt moet worden die zowel door de leerlingen uit groep 8 als door de volwassenen begrepen kan worden. Dat hij dit voorstelt vloeit voort uit zijn overtuiging dat als er aparte versies aangeboden worden er dan te veel vensters zijn en men dan mogelijk het overzicht kwijtraakt. Het kan zijn dat dit is gebaseerd op zijn ervaringen met de nationale canon (entoen.nu), die aparte versies aanbiedt aan volwassenen, leerlingen en docenten.

4 ■ Conclusies en aanbevelingen

Kasteel Culemborg. Tekening van Jan de Beijer, 1750.

In dit laatste hoofdstuk van het rapport zal antwoord worden gegeven op de hoofdvraag die in de inleiding is geformuleerd. Voorts zullen een aantal aanbevelingen worden gedaan.

4.1 Conclusie

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

- *Op welke wijze zou een canon voor kastelen en buitenplaatsen vorm moeten krijgen?*

De kennis en mening van de informanten ten aanzien van canons

Uit dit onderzoek komt naar voren dat het begrip ‘canon’ bij een aantal deskundigen niet volledig ingeburgerd is en dat de meerderheid van de informanten geen ervaring heeft met canons. Ze staan over het algemeen niet positief ten opzichte van canons, al wordt dit deels veroorzaakt door hun onbekendheid met het verschijnsel en de bedoelingen van de makers van de bestaande canons.

Zij willen echter wel dat er informatie over kastelen en buitenplaatsen aan het publiek aangeboden wordt.

Daarom stellen zij alternatieve vormen voor, namelijk: websites, lespakketten, een canonkaart en een digitaal boek. Het gaat daarbij zowel om digitale als papieren vormen.

De inhoud

De volgende thema's moeten zeker voorkomen in een kastelencanon: de bouwlocatie, de bouwtijd, de bewoners, de omgeving (tuinen en parken) en de verschillende functies van kastelen en buitenplaatsen. Daarnaast stelt een meerderheid dat de NKS voor verdieping en/of verbreding gebruik moet maken van externe links in de tekst, links naar te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen en subvensters. Belangrijke extra informatie bestaat uit een overzicht van de terminologie rond de begrippen kasteel en buitenplaats, het weergeven van de geraadpleegde bronnen en een lijst met achtergrondliteratuur.

De canon moet geografisch gespreid zijn en moet de gebruiker interactief de mogelijkheid tot reactie bieden.

Men is geen voorstander van aparte canons voor kastelen en buitenplaatsen. De categorieën liggen daarvoor te veel in elkaars verlengde, het publiek maakt geen onderscheid en is het is veel extra werk.

De doelgroep

De ruime meerderheid van de informanten kiest voor de leerlingen die verplicht geschiedenisonderwijs volgen. Dat sluit aan bij de doelgroep van de bestaande canons, de leerlingen staan open voor cultureel erfgoed en leerlingen en docent zijn toch al bezig met het onderwerp. De tweede doelgroep zijn geïnteresseerde volwassenen, met name toeristen en recreanten. Als de keuze op twee doelgroepen valt, staan de meeste experts twee versies van de canon voor, met aan de doelgroep aangepast taalgebruik.

De vorm

Als de informanten moeten kiezen voor een digitale vorm, zien ze het meest in een vorm vergelijkbaar met de reeds bestaande regiocanons. Zo'n canon mag tussen de 10 en 20 vensters omvatten van gemiddeld 300 en maximaal 500 woorden. In die canon moeten beeld en geluid een belangrijke rol spelen.

4.2 Aanbevelingen

Vervolgonderzoek

Uit dit onderzoek is gebleken dat de ruime meerderheid van de informanten de informatie over de objecten aan leerlingen die verplicht geschiedenisonderwijs hebben, zou aanbieden. Dit is niet vanzelfsprekend. Het is aan te raden om een vervolgonderzoek onder de docenten te verrichten om te achterhalen of de docenten open staan voor een kastelen- en buitenplaatsencanon of voor informatie rond kastelen en buitenplaatsen en in welke vorm.

1. Bij de keuze voor links kan gebruik worden gemaakt van de inventarisatie in bijlage 4 van dit rapport.
2. De mogelijkheid tot commentaar tot gebruikers vraagt om monitoring voor de NKS.

3. Leerlingen moeten niet geheel vrij zijn in het bepalen van hun leerdoelen rond kastelen en buitenplaatsen.
4. De canon moet geen complexe termen bevatten.
5. Geen links naar kastelen zonder toestemming van de betreffende eigenaren of beheerders van websites.
6. Een tijdlijn is een goede manier om de chronologie in beeld te houden.
7. Variatie in presentatie is belangrijk voor het vasthouden van een breed publiek.
8. De teksten moeten laagdrempelig en aantrekkelijk geschreven zijn.
9. In belangrijke kastelen- en buitenplaatsenpublicaties moet naar de canon verwezen worden en vice versa.
10. Bij gebruik van externe links moet worden gewaakt voor doodlopende links.
11. De canon kan interactieve speelse vormen als een quiz bevatten, met bijbehorende beloning.
12. Voor toeristen en recreanten is het van belang dat gekozen objecten openbaar toegankelijk zijn.
13. Kastelen en buitenplaatsen van verschillende omvang dienen in de canon vertegenwoordigd te zijn.
14. Het aantal links in de tekst moet beperkt blijven.
15. Het is belangrijk bestaande onderzoeken naar canongebruik en – waardering toe te passen op een mogelijke kastelen- en buitenplaatsencanon
16. De NKS dient zich goed te beraden op het doel van een kastelencanon, met daaraan gekoppeld een programma van eisen.
17. De canonwebsite moet aantrekkelijk zijn en duidelijk voorzien van het NKS logo. Daarmee wordt de gebruiker meteen helder wat de achtergrond en betrouwbaarheid van de canon zijn.
18. De canon dient goed te zijn ingebed in de corporate website van de NKS. Ook links naar andere canons waar kastelen en buitenplaatsen in voorkomen moeten goed zichtbaar op de NKS site worden aangeboden.

Bronnen & Bijlagen

Groeneveld, Baarn. Luchtfoto van KLM Aerocarto, 1959.

Bronnen

Literatuurlijst

- Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon (2006a), *entoen.nu, De canon van Nederland, deel A*. Den Haag.
- Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon (2006b), *entoen.nu, De canon van Nederland, deel B*. Den Haag.
- Erfgoedagenda (2011), *Erfgoed: kerntaak en kans. Een hoofdrol voor de provincie*. Erfgoedplatform van de landelijke belangenvereniging voor Kunst.
- Hoogeveen, K. (2007), *Cultuur blijft bewegen*. Utrecht.
- Janssen, L.H., Kysstra-Wielinga, J.M.M., B. Olde Meierink (1996), *1000 jaar kastelen in Nederland; functie en vorm door de eeuwen heen*. Utrecht.
- Kuypers, J. en S. Wiss (2009), 'Op weg naar een nieuwe gids; een onderzoek naar de informatiebehoefte onder kasteelbezoekers'. Wijk bij Duurstede.
- Kysstra-Wielinga, J.M.M. (1999), *Kastelen en buitenplaatsen*. Amsterdam.
- Leverink, R. & S. Jonk (2009), *Zoden aan dijk: 25 peilingen naar Nederland als waterland*. Amsterdam.
- Oomen, C. (2008), *Monitor cultuureducatie*. Utrecht.
- Vogelzang, F. (2013), 'Spanning tussen compleet verhaal en beperkt venster', *Tijdschrift Oud-Utrecht* 86 (2013), augustus, nr. 4, p. 124-125.
- Vos, L. (2010), 'Onbekend maakt onbemind; Evaluatieonderzoek meldpunt bedreigde kastelen'. Wijk bij Duurstede.

Gesprekken met informanten en locatie

- Aarts, B. (2012), E-mail contact. 20-02-2012.
- Faber, O. (2012), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Amersfoort. 22-02-2012
- Van der Kaap, A. (2012), Stichting Leerplan Ontwikkeling. Enschede. 01-03-2012.
- Olde Meierink, B. (2012), Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, 08-03-2012.
- Slings, H. (2012), Vergaderruimte Ganzenmarkt. Utrecht. 14-02-2012
- Vogelzang, F. (2012a), Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, 05-01-2012.
- Id (2012b), 12-02-2012.
- Id (2012c), 08-03-2012.
- Id (2012d), 05-03-2012.
- Id (2012e), 19-03-2012.
- Id (2012f), 27-03-2012.
- Wielinga, J.M.M. (2012), Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, 21-02-2012.

Websites

- Cultureelerfgoed.nl (2012), Canonkaarten [online] <http://www.cultureelerfgoed.nl/monumenten/kennisoverdracht-enonderwijs/onderwijs/canonkaarten> [geraadpleegd op 14 april 2012]
- Heemschut.nl (2012), Canonkaart alles over buitenplaatsen [online] <http://www.heemschut.nl/nl/educatie/alles-over-buitenplaatsen.html> [geraadpleegd op 14 april 2012]
- Kurstjens, H. K. J. (2007), Nederlandse geschiedenis-canon: een discussie zonder einde?! [online] <http://www.digischool.nl/gs/community/canonartikel.htm> [geraadpleegd op 14 april 2012]
- Regiocanons.nl (2012), Homepagina [online] <http://www.regiocanons.nl/> [geraadpleegd 14 op april 2012]

Bijlage 1

Contactpersonen

- Albert van der Kaap

Verbonden aan de Stichting Leerplan Ontwikkeling als leerplanontwikkelaar.

- Annemieke Wielinga

Verbonden aan de Nederlandse Kastelenstichting als directrice.

- Bas Aarts

Verbonden aan de Vereniging Vrienden van Brabantse Kastelen als voorzitter.

- Ben Olde Meierink

Verbonden aan de Nederlandse Kastelenstichting als hoofd onderzoek.

- Hans Janssen

Verbonden aan de Nederlandse Kastelenstichting als emeritus-hoogleraar Kastelenkunde.

- Hubert Slings

Verbonden aan de stichting entoen.nu als directeur.

- Olga Faber

Verbonden aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als senior medewerker erfgoed en onderwijs.

- Taco Hermans

Verbonden aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als senior onderzoeker instandhoudingstechnologie en kasteel-deskundige.

- Wendy Landewé

Verbonden aan Huis Doorn als mediëvist en conservator.

Bijlage 2

Basis vragenlijst

Inleiding - algemene vragen

1. Zou u zich even in het kort willen voorstellen?
2. Wat is volgens u de definitie van een canon?
3. Wanneer is het goed om een canon te ontwikkelen?
4. Bekijkt u wel eens een bepaalde canon op internet of via een boek? Zo ja, welke en waarom die?

Middenstuk: vragen met betrekking tot de kastelen- buitenplaatsencanon

5. Heeft u belangstelling voor een kastelen- en buitenplaatsencanon? Waarom wel of niet?
6. Stel dat u een dergelijke canon zou ontwikkelen: wat zou dan het doel van de canon moeten zijn, wie zou u als doelgroep kiezen, voor welke ordeningsprincipe (indelingstechniek) zou u kiezen? Welke topics zou u dan behandelen? Beargumenteer bij iedere antwoord steeds uw keuze.
7. Voor hoeveel vensters zou u kiezen en waarom zoveel?
8. Hoeveel woorden per venster en waarom zoveel?
9. Zou op de website van deze canon links naar de te bezichtigen kastelen en buitenplaatsen in Nederland zetten? Beargumenteer uw antwoord.
10. Vindt u dat de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon die voor scholen zijn aan de educatieve canons die er al zijn gehangen moeten worden. Beargumenteer uw antwoord.
11. Vindt u dat de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon die voor volwassenen zijn aan de andere canons die er al zijn gehangen moeten worden. Beargumenteer uw antwoord.
12. Vindt u dat de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon foto's/illustraties moeten bevatten? Beargumenteer uw antwoord.
13. Vindt u dat de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon audio/videofragmenten bevatten? Beargumenteer uw antwoord.
14. Vindt u dat op de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon de geraadpleegde bronnen te zien moeten zijn of alleen boeken met wat achtergrondliteratuur? Beargumenteer uw antwoord.
15. Vindt u dat op de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon 'er op uit' mogelijkheden moeten worden gegeven? Beargumenteer uw antwoord.

16. Vindt u dat de vensters van de kastelen en buitenplaatsencanon links in de tekst moeten hebben, zodat de lezer meer te weten komt over een bepaald deelonderwerp uit het beschreven verhaal? Dit zijn links naar bestaande vensters. Beargumenteer uw antwoord.
17. Vindt u dat de kastelen en buitenplaatsencanon subvensters moeten hebben waar dieper wordt ingegaan op een bepaald deelonderwerp uit het beschreven verhaal? Dit omdat op de bestaande canons geen vensters te vinden zijn over dit deelonderwerp. Beargumenteer uw antwoord.
18. Vindt u dat de kastelen- en buitenplaatsencanon geografisch verspreid moet zijn? Beargumenteer uw antwoord.
19. Vindt u dat er per provincie steeds een object (=kasteel of buitenplaats) als voorbeeld moet worden gebruikt? Beargumenteer uw antwoord.
20. Vindt u dat het voor de bezoekers van de website van de kastelen en buitenplaatsencanon mogelijk moet zijn om reacties/commentaar te geven op de bekeken vensters? Beargumenteer uw antwoord.
21. Op bestaande canons ben ik de volgende benamingen van kastelen en buitenplaatsen tegengekomen: kasteel, buitenplaats, buitenhuis, (weer)(dwang)burcht, buitens, steen of stein, versterkt huis, landgoed, landhuis, herenhuis, ridderhofstede, havezate, donjon of middeleeuwse verdedigbare toren. Vindt u dat de kastelen en buitenplaatsencanon verschillende benamingen mag bevatten? Of moet overal alleen het woord kasteel of het woord buitenplaats gebruikt worden? Beargumenteer uw antwoord.
22. Ik ben geen definities van het woord kasteel of buitenplaats tegengekomen in bestaande canons. Vindt u dat de kastelen- en buitenplaatsencanon ergens op de website van de canon duidelijk moet weergeven van welke definitie van kasteel en buitenplaats is uitgegaan bij het selecteren van de kastelen en buitenplaatsen? Beargumenteer uw antwoord.
23. Volgens de NKS is een kasteel te herkennen bij de combinatie van de twee functies 'wonen' en 'verdediging'. Is dit volgens u de juiste visie op een kasteel? Beargumenteer uw antwoord.
24. Volgens de NKS is een buitenplaats een prestigieuze woning in de vorm van een landhuis ofwel buitenhuis met een bijbehorende tuin of park en bijgebouwen. Is dit volgens u de juiste visie op een buitenplaats? Beargumenteer uw antwoord.
25. Vindt u dat de NKS op de website van de kastelen en buitenplaatsencanon de lezer bij de hand moet nemen zodat zij weten hoe de vensters gelezen moeten worden? Beargumenteer uw antwoord.
26. Stel dat de kastelen en buitenplaatsencanon af is, hoe moet de NKS de canon dan onder het publiek brengen?

Afsluiting: afsluitende vragen

27. Kent u nog andere deskundigen met wie ik contact op zou kunnen nemen voor een interview?
28. Zijn er nog punten/vragen waar u op terug wilt komen?
29. Heeft u in het interview nog onderwerpen gemist?

Bijlage 3

Lijst van bestaande canons

Bronnen

<http://entoen.nu/actueel/andere-canons>

<http://www.digischool.nl/gs/community/canon.htm>

Regiocanons

De canon van Nederland
De canon van Zuid-Holland
De canon van Rijnland
De canon van Leiden
De canon van West-Friesland
De canon van de Zaanstreek
De Amsterdamse canon
De canon van Friesland
De canon van Overijssel
De canon van Enschede
De canon van Kampen
De canon van Nieuwleusen
De canon van Twente
De canon van Salland
De canon van Friesland
De canon van Limburg
De canon van Haarlem
De canon van Arnhem
De canon van Eindhoven
De canon van Nieuwegein
De Canon van de Zijpe
De canon van Limburg
De canon van Oss
De vier regiocanons van Utrecht
De canon van Zeeland
De canon met de kleine c
Canon van de watergeschiedenis
Canon van de kerkgeschiedenis
De canon van Harderwijk
Bezettingscanon
Christelijke canon
Waterschapscanon
Belgische canon
Relicanon
Vrouwelijke canon
De Leidse canon
Rijkscanon
Betacanon

Banencanon
De canon van de Nederlandse film
De canon van de kindertelevisie
Canon van de klassieke muziek
Canon van de glastuinbouw
Canon van de opvoeding
Canon van Sociaal Werk in Vlaanderen
Canon van het sociaal werk in Nederland
Canon van het schaatsen
Canon van Nijkerk
De sportcanon
Canon van Leiderdorp
De Rode Canon
Canon van de tijdschriften
De watercanon van Amsterdam
Canon van de Kassen
De Haagse Canon
Canon van Oegstgeest
Canon Atlas Van Stolk
Historische Canon van Breda
Canon van de Wiskunde
Canon van het Noorden
Canon voor het christelijk onderwijs
Historische canon van het bisdom
Drentse Geschiedeniscanon
Canon van het groene hart
Canon van de Nederlandse Marketing
Canon van het Nederlandse Ruimteonderzoek
Canon van de ruimtelijke ordening
Vensters op de Molukse geschiedenis
Vensters op de wereld
Vrouwelijke canon van Opzij
Bossche Canon
Canon Leidschendam-Voorburg
Historische canon van Leiden
Canon van Gouda
De canon van Nijmegen
Voetbalcanon
Maritieme canon
Canon van Veenendaal
Canon tussen Vecht en Eem
Canon van Flevoland
Watercanon
Canon der provinciën
Canon van Groningen
Canon van de rooms-katholieke kerkmuziek in Nederland

Bijlage 4

Inventarisatie en inhoudsanalyse buitenplaatsen in bestaande canons

De Nationale Canon

Venster 24	Buitenhuis Goudestein
------------	-----------------------

- *Thema's*: bouwlocatie, bouwtijd, definitie, huidige en oorspronkelijke functies, eigenaren, bewoners, bouwstijl van het huis, bouwstijl van de tuin

- *Indelingstechniek van de canon van Nederland*: binnen de chronologie (de tien tijdvakken) worden een aantal hoofdthema's/ hoofdlijnen aangeboden waar telkens één of meerdere canonvensters aan gerelateerd zijn.

De verschillende regionale canons

Per kasteel wordt aangegeven welke topics aan de orde worden gesteld in het verhaal.

Kasteel Amerongen	bouwtijd, bouwlocatie, verwoesting, herbouw, bewoners, bouwstijl, visuele beeld
Kasteel Drakensteyn	bewoners, eigenaren, bouwlocatie, functies
Kasteel Groeneveld	bouwtijd, bouwlocatie, bewoner, eigenaar, functie huis en park, interieur, bouwstijl
Paleis Soestdijk	bouwtijd, bouwlocatie, afbraak, herbouw, functie, eigenaren
Kasteel Renswoude	bouwtijd, bouwlocatie, eigenaar, verbouw, de bouwer, stijl huis, stijl park
Kasteel van Culemborg	bouwtijd, bouwlocatie, eigenaren, herbouw, verwoesting, afbraak
Kasteel (Oud)Aller	bouwtijd, bouwlocatie, inname, plundering, afbraak
Kasteel Hell	bouwtijd, bouwlocatie, inname, plundering
Ridderhofstede De Beerencamp	bouwtijd, bouwlocatie, bouwstijl, eigenaren, afbraak, restauratie, functie van het kasteel
Het Slot Moermond	bouwtijd, bouwlocatie, bewoners, functie huis, herbouw
De Leidse Burcht	bouwtijd, bouwlocatie, bouwfasen, functie, type kasteel
Kasteel Gouda	bouwtijd, bouwlocatie, eigenaar, bouwfasen, functie overgebleven delen, sloop
Kasteel de Torenburg	bouwlocatie, functie, verbouw, eigenaren, afbraak
Kasteel de Middelburg	functies kasteel, plundering, afbraak, type kasteel
Kasteel de Nieuwburg	plundering, afbraak, type kasteel
Kasteel De Waerdenborch	type kasteel, bouwlocatie, bouwtijd, functie kasteel, verwoesting, herbouw, eigenaren, afbraak, opgravingen
Kasteel Eerde	eigenaar/bewoner, type kasteel, belegering, verwoesting, herbouw
Kasteel Rechteren	bouwtijd, bouwlocatie, type kasteel, oorspronkelijke functies, eigenaren, bewoners, belegering, ontmanteling, afbraak, bezetting, verbouwing, uitbreiding, huidige functie
Buitenplaats Sparrendaal	bouwlocatie, bouwtijd, eigenaren, bouwstijl huis, stijl van het interieur
Het Slot Zeist	bouwtijd, bouwlocatie, bouwstijl gebouw, type kasteel, indeling huis, indeling voorplein, stijl van het huis en het interieur, de bouwer, de ontwerper, de stijl van de tuinen
Buitenplaats Snellenburg	eigenaar, bewoner, functie huis, type buitenplaats
Buitenhuis Leuvenum	bouwtijd, bouwlocatie, eigenaren, bewoners, functie huis
Buitenhuis Arler	bouwtijd, bouwlocatie, type buitenplaats, de opdrachtgever, eigenaren, bewoners, verval

Buitenhuis Schoonderbeek	bouwlocatie, type buitenplaats, eigenaren, bewoners, brandstichting, herbouw, oorspronkelijke en huidige functie van het huis
Buitenhuis de Vanenburg	bouwlocatie, eigenaren, bewoners, type huis, verbouw
Buitenhuis Oldenaller	bouwlocatie, afbraak, bouwstijl gebouw, huidige functie van het huis
Buitenhuis Bijstein	bouwlocatie, eigenaren, bewoners, verbouw, uitbreiding, huidige functie van het huis
Buitenhuis Groot Spriel	bouwtijd, bouwlocatie, opdrachtgever, eigenaren, bewoners, brandstichting, herstel/restauratie, huidige functie
Landhuis Oosterveen	bouwtijd, bouwlocatie, opdrachtgever, eigenaren, functie huis, verval, afbraak
Buitenplaats Wijnbergen	bouwlocatie, eigenaren, bewoners, indeling landgoed, functie huis
Het Huis Ootmarsum	bouwlocatie, eigenaren, bewoners, type buitenplaats, functie huis, verbouw, afbraak
Huis Cattelaar	bouwtijd, bouwlocatie, eigenaren, bewoners, type buitenhuis, afbraak
Huis Weleveld	bouwtijd, bouwlocatie, type buitenhuis, eigenaren, bewoners, verwoesting, restauratie, afbraak, verkoop landgoed
Huize Den Berg	bouwlocatie, eigenaar, type buitenhuis, functies buitenhuis
Buitenplaats Den Aalshorst	bouwtijd, bouwlocatie, type buitenhuis, vorm- en functieverandering, eigenaren, bewoners, stijl van de tuin, huidige functie en eigenaren
Buitenhuis De Haere	bouwlocatie, bewoners, eigenaren, restauratie huis en tuinen, huidige functie
Buitenhuis Het Laer	bouwlocatie, eigenaren, bewoners, bouwstijl huis, stijl tuin, type buitenhuis, verbouwing van huis en park, huidige eigenaar, huidige functie van het huis

- *De topics rond kastelen en buitenplaatsen die het vaakst aan de orde worden gesteld in de regiocanons:* de bouwlocatie, de bouwtijd, de bewoners, de eigenaren, de bouwstijl van het gebouw, de bouwstijl van de parken/tuinen, de functies van de objecten, verschillende typen, verwoesting, restauratie, afbraak.

- *Indelingstechniek van de regiocanons:* binnen de chronologie (de tien tijdvakken) wordt een aantal hoofdthema's/hoofdpijnen aangeboden waar telkens één of meerdere canonvensters aan gerelateerd zijn.

